Літаратурная Беларусь

Выпуск №11 (135)
(лістапад)

КУЛЬТУРНА-АСВЕТНІЦКІ ПРАЕКТ
Грамадскага аб'яднання «Саюз беларускіх пісьменнікаў» і «Новага Часу»
lit-bel.org
novychas.by

Змест

Данута Бічэль: Дайсці да Каложы…

Бываюць у жыцці такія дарункі лёсу — сустрэчы з людзьмі, таленавітымі, духоўна багатымі, якія становяцца нечакана вельмі блізкімі і дарагімі.

Сустрэча з Данутай Бічэль адбылася найперш завочна — праз яе паэзію. Удзячліва помняцца і непасрэдныя сустрэчы…

Слова Паэткі — гэта падтрымка ў хадзе кожнага чалавека да спазнання сябе, свайго роду, Беларусі. Добра з паэткай гаварыць, бо найчасцей нічога не трэба пытацца, яна сама распавядае, і гэта заўсёды цікава. Не любіць гаварыць пра побытавае, хоць і ад яго нікуды не дзенешся… Жыве творчымі праблемамі, літаратурай… У свой юбілейны год паэтка пагадзілася на невялікую гаворку для сваіх чытачоў. Пачалі з пытання пра дату нараджэння.

Фота www.hrodna.life

— Спадарыня Данута, у розных пісьмовых крыніцах даецца розная дата Вашага нараджэння — то снежань, то студзень. Якая ж дата дакладная?

— Дакладная — 3 снежня 1937. Касцёльныя архівы згарэлі. Скончыўшы сем класаў Карнілкаўскай школы, я ў Лідскім архіве-загсе выпісвала метрыку, то мне, як і ўсім з нашай парафіі, рабілі паўторны запіс адвольна, пад дыктоўку, тады я назвала 1 студзеня 1938.

— Пра што Вам найчасцей думаецца ў гэтыя восеньскія дні?

— Я найбольш думаю пра тых, хто мяне любіў, шкадаваў, рабіў усё, каб мне было лягчэй жыць. Іх ужо няма тут, але памяць пра іх мяне саграва, робіць восеньскія дні вясновымі. І пра ўнукаў свах падумаю дык памалюся за іх.

— Круглая дата жыцця ў Вашым успрыманні — гэта свята?

— Выхоўвалася ў такой вёсцы, дзе жыццё было запоўнена простымі сялянскімі клопатамі, не святкавалі ніякіх дзён нараджэння, толькі дні свайго святога апекуна. Светкаванні дзён нараджэння з п'янкамі ў нас пачаліся пры калгасах…

— Пра плён Вашай працы сведчаць Вашыя кнігі паэзіі і прозы. У Вас пішуцца новыя вершы. Як нараджаюцца паэтычныя творы? Для Вас гэта таямніца?

— Добра пра вершы сказаў Чэслаў Мілаш, звычайна, першы радок з'яўляецца аднекуль, Нехта, Невідочны, яго дыктуе, а далей пакутуй, шукай сам. Вершы, якія прыходзяць самі, як дождж, нараджаюцца ўночы. Я і малюся ўночы. Бывае, што за ноч згавару дзве часткі ружанца. Гэтак моляцца многія самотныя людзі. Падслухала, як адна жанчына другой расказвала: «Хлопец маёй дачкі будзіць яе ноччу, кажа: мне не спіцца… а я кажу дачцы: навучы яго маліцца на ружанцы»…

Калі ж верш трэба напісаць на тэму, то можна і днём. Я тады збіраю думкі, пра што павінен быць верш, запісваю іх, потым слоўцы перастаўляюцца на паперы і ў галаве, так шахматысты перастаўляюць шахматы, нарэшце ў мяне выходзіць рыфмаваны верш…

На эсэ трэба адпаведны настрой, час і здаровую галаву…

— Выток Вашай паэзіі — у песні?

— Галоўнымі настаўніцамі паэзіі былі загасцінскія спявачкі. Дакладней, аўтаркі песень, беларускіх, украінскіх, польскіх і рускіх. Яны і цяпер застаюцца — так і жывуць у памяці: цётка Броня магла б спяваць з любой сцэны… Міцкевіч быў маім галоўным паэтам, і яго, і мяне натхняў родны Нёман…

— Ці працягваеце пісаць прозу — успаміны, эсэ?

— Працягваю пісаць успаміны пра тых, каго помню і люблю… Бо што мне яшчэ застаецца рабіць?..

— Проза жыцця заўсёды больш жорсткая за мастацкую прозу?

— Бывае, што проза жыцця робіцца паэзіяй, а бывае, штоператварае жыццё ў пекла… І такім чынам робіцца «мастацкай праўдай»…

Калі казаць пра маю прозу — то гэта нібы каментары да маёй паэзіі. Я доўга складвала думкі ў слупочкі, збірала ў вершах. Нарэшце, нагрувасцілася думак, і я іх пачала запісваць прозай. Заўважыла, што чытачы ахвотней чытаюць прозу, каментары могуць быць цікавейшыя, чым самі вершы, іх лягчэй чытаць, бо над вершамі трэба думаць. І я ж выбіраю толькі ўсё светлае, добрае, шкадуючы нервы сваіх чытачак.

— Вашыя стасункі з людзьмі… Што змянілася?

— Людзі асабліва не мяняюцца. У маладосці я думала, што людзі такія, як я, бо быў спачатку тата, пасля муж і мае старэйшыя сябры: Быкаў і Карпюк, хто аберагаў маю наіўнасць, а цяпер я ведаю, што я не такая, як усе людзі. І што мне з гэтым рабіць?

— Вы сказалі пра сябе ў паэтычным творы так: «Мяне маці тут нарадзіла, як сасну ў зямлю пасадзіла». Чаму сасну? Гэта такі прыгожы вобраз?

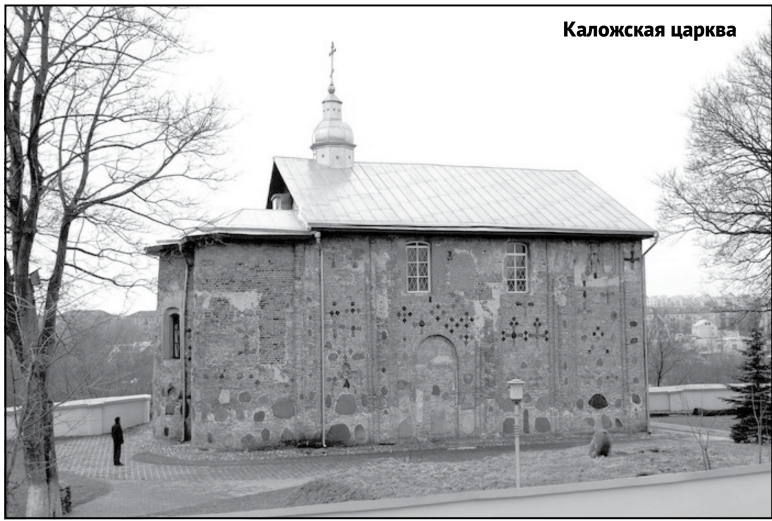
— Гэта таму, што я вырасла сярод сосен. Другія дрэвы ў нашым лесе раслі таксама сярод сосен. І мая мама пакінула каля лугу барок, які яна пасадзіла… Ён рос разам са мною, мама часта апавядала, як яна садзіла гэты барок.

— Сасна «прыжылася» ў Гародні. Што вызначае душу Гародні сёння?

— Думаю, што грошы, назапашанае і аднекуль назбіранае, нацяганае багацце. Я ў Гародні не прыжылася, але пратрымалася як белая варона. А што мне заставалася рабіць, калі я не навучылася даіць карову?

— Вы — паэтка XX і XXI стагоддзяў. Якія паэтычныя працэсы адбываюцца сёння ў сучаснай беларускай літаратуры?

— З'явілася шмат мадэрністаў, дэкадансаў і т.п. Змянілася геаграфія прозы. Маладыя аўтары ўмеюць прэзентаваць, раскручваць сваю творчасць, прыдумваць розныя праекты, фестывалі, трыялогі, конкурсы і прэміі, абмены перакладамі з суседзямі. Поўная свабода творчасці. Можна пісаць у стол. Прыватныя выдаўцы не баяцца ніякай цэнзуры.

Каложская царква

Пісьменнікі, якія ўмеюць толькі пісаць, застаюцца за кадрам, мусіць, самі вінаваты. Такі час.

— Вашая творчасць — гэта своеасаблівы храм роднай мовы. Што ўратуе беларускую мову? Літаратура? Грамадства? Дзяржава?

— Толькі Бог і мы самі. Думаю, што наша літаратура вартая таго, каб яе не скідваць у нябыт. Ды мяшчане скажуць, што гэта цяпер не актуальна і пойдуць на канцэрт Стаса Міхайлава. Без дзяржаўнай палітыкі, гурткамі, мы пратрымаемся толькі нейкі час…

— У Вашым вершы «Словам Скарыны» ёсць радкі: «Колькі ж можна губляць, каб людзьмі называцца». Гэта рытарычнае пытанне, і ўсё ж…

— І ўсё ж… не трэба плакаць, а жыць і рабіць, што ўмееш.

— Вас вельмі любіла Ларыса Геніюш. Гэта відаць і з апублікаванай перапіскі. Чаму так адбылося? І што павінна адбыцца, каб Ларыса Геніюш была рэабілітавана?

— Ларыса Антонаўна любіла ўсіх, хто да яе прыходзіў, прыязджаў і размаўляў па-беларуску. А я прывозіла з Гародні лекі — ёй, Яначку і іх сябрам па няволі, бо Марыя Рудзь, дзяўчына з нашай вёскі, скончыла ў Львове фармацэўтычны факультэт і загадвала ў Гародні аптэкай… Я прывозіла ім газеты і кнігі, набірала на машынцы яе вершы для часопісаў і выдавецтва…

Яна чытала мне свае новыя вершы, а я чытала ёй. Я заставалася ў іх начаваць, мы ўсю ноч размаўлялі. Я ўвогуле ўмею слухаць людзей. Для яе, такой эмацыйнай, заўсёды ўзбуджанай, было гэта вельмі патрэбна. Здаецца, яна не лічыла мяне шпіёнкай, хоць падазрэнне і страх прысутнічаў. У мяне таксама, я заўсёды ўсяго баюся…

Мяне зусім не хвалюе гэтая рэабілітацыя, бо мы тут усе не рэабілітаваныя. Уся наша культура развіваецца на задворках, трымаецца на саматужніцтве. Калі ў Беларусі будзе Беларусь, тады ўсё стане на свае месцы.

— Музей Максіма Багдановіча Вы стварылі як «Беларусь у мініяцюры». Музеі пісьменнікаў… Гэта такая праблема ў Беларусі. Якія музеі трэба было б ствараць на дзяржаўным, а не толькі грамадскім узроўні?

Працяг на стар. 10 (4) »

Соты выпуск «Кнігарні пісьменніка»

Гэта адбылося! У Бібліятэкі Саюза беларускіх пісьменнікаў вялікае свята: выйшаў юбілейны 100-ты выпуск кніжнай серыі. Ад часу заснавання мінула восем гадоў. «Замыкае» стокніжжа серыі новы зборнік прозы вядомага беларускага пісьменніка Віктара Карамазава «Пад крыжам».

Віктар Карамазаў сёння з'яўляецца старэйшынам беларускай прозы. Першае ягонае апавяданне было надрукаванае ў далёкім 1958 годзе. З таго часу выйшла некалькі дзясяткаў кніг Віктара Філімонавіча: апавяданні і нарысы, аповесці і раманы, шмат якія з іх вывучаюцца ў школах і ўніверсітэтах як узорныя творы беларускай літаратуры. Найбольш вядомымі сталіся апавяданні «Дзяльба кабанчыка», раман «Пушча», падарожны нарыс «Глядзіце ў вочы лемуру».

З пачатку 1990-х гадоў асноўнай тэмай кніг Віктара Карамазава з'яўляюцца творчыя біяграфіі мастакоў — беларускіх і тых, чый лёс і творчасць былі звязаныя з Беларуссю. Найвядомейшай кнігай у гэтым кірунку сталася аповесць «Крыж на зямлі і поўня ў небе» пра Вітальда Бялыніцкага-Бірулю (1991 год). Неўзабаве паўсталі і мастацкія біяграфіі Антона Бархаткова, Станіслава Жукоўскага, Гаўрыіла Вашчанкі, Мікалая Неўрава ды іншыя.

Новая кніга Віктара Карамазава «Пад крыжам» таксама асэнсоўвае тэму мастацтва. У апавяданнях і навэлах «Ван Гог», «Макі», «Бабіна лета» — эпізоды з жыцця мастака як такога, апісанне ўнікальнага мастацкага адчування свету, вылоўлівання ўражанняў з навакольнага свету, якія маглі б стаць асновай для кампазіцыі карціны.

Галоўнае ж месца ў кнізе займае аповесць «Зямля Фердынанда» — мастацкая біяграфія найвядомейшага беларускага і польскага мастака Фердынанда Рушчыца.

У Мінску кнігу можна купіць у наступных крамах: «Цэнтральная кнігарня» (пр-т Незалежнасці, 19), «Акадэмкніга» (пр-т Незалежнасці, 72), «Кнігі і кніжачкі» (пр-т Незалежнасці, 14), «Кнігарня пісьменніка» (вул. Казлова, 2), «Светач» (пр-т Пераможцаў, 11), «Веды» (вул. К. Маркса, 36), а таксама ў ІП А. Яўдаха (Knihar Knihiby).

Прэс-служба СБП

15-годдзе «Дзеяслова»

У мінскай кавярні-клубе «Грай» прайшоў юбілейны канцэрт, прысвечаны часопісу. Быў прэзентаваны новы, дзевяносты нумар унікальнага выдання.

На «дзеяслоўскіх» старонках, без перабольшання, друкуецца ўся лепшая сучасная беларуская літаратура, прадстаўлена творчасць усіх пакаленняў нашых пісьменнікаў ды фактычна ўсе роды і жанры літаратуры. Павіншаваць «Дзеяслоў» і яго стваральнікаў прыйшлі многія: аўтары, чытачы, сябры рэдакцыі, аматары мастацкага слова і музыкі.

Першы нумар часопіса, як распавёў адзін з яго заснавальнікаў і галоўны рэдактар Барыс Пятровіч, пабачыў свет 23 верасня 2002 года. Цягам свайго існавання калектыў рэдакцыі, колькасць якога, дарэчы, ніколі не перавышала 4-ох чалавек, імкнуўся як мага больш шырока і дэмакратычна рэпрэзентаваць нацыянальную літаратуру.

Творы, упершыню апублікаваныя ў выданні, пазней атрымлівалі высокія літаратурныя ўзнагароды, такія, як Прэмія Гедройца, «Дэбют», «Кніга году» ды іншыя. «Час second-hand» Нобелеўскай лаўрэаткі Святланы Алексіевіч у перакладзе на беларускую мову таксама быў апублікаваны ў часопісе, а пазней выдадзены асобнай кнігай дзякуючы намаганням Саюза беларускіх пісьменнікаў. Акрамя таго, у 2006 годзе рэдакцыяй была заснаваная кніжная серыя «Бібліятэка часопіса «Дзеяслоў»», у якой выйшла ўжо 20 кніг.

Існуе і штогадовая прэмія «Залаты апостраф» за найлепшую публікацыю ў «Дзеяслове».

Паэт і грамадскі дзеяч Уладзімір Някляеў сказаў шмат цёплых слоў пра часопіс, у якім аўтар друкаваў і друкуе свае лепшыя творы, і перадаў віншавальную грамату ад імя Нацыянальнага саюза пісьменнікаў Украіны.

Выступілі вядомыя пісьменнікі, кожнаму з якіх было чым падзяліцца з гледачамі: добрымі ўспамінамі, звязанымі з часопісам, сваімі вершамі, перакладамі і песнямі.

На сцэне прагучала жывая музыка ў выкананні барда Віктара Шалкевіча, беларускіх гуртоў «Рэха» і «Bar Akaгуna», завяршыўся канцэрт выступам легендарнай «Крамы».

Тэкст: Віка Трэнас, фота: Аляксандр Кісялёў

Рэгіянальны круглы «літстол»

На восьмы штогадовы рэгіянальны круглы стол літаратараў і журналістаў, зладжаны Лунінецкай філіяй Беларускай асацыяцыі журналістаў і сябрамі Саюза беларускіх пісьменнікаў прыехалі госці з Пінска, Століна, Ганцавічаў і Баранавічаў.

У межах імпрэзы адбыліся дзясятыя Лунінецкія краязнаўчыя чытанні і прэзентацыя зборніка «Краязнаўчымі шляхамі Лунінеччыны», які ўклаў гісторык, журналіст і літаратар Вадзім Жылко.

«Краязнаўчая тэматыка ў той ці іншай ступені цікавіць многіх чытачоў, таму рэгіянальныя СМІ ахвотна выкарыстоўваюць яе», — адзначыў ён у прамове.

Яго калега з «Информ-прогулки» Мікалай Ільючык падкрэсліў: «Усе мы крыху краязнаўцы, бо ў кожнага ёсць малая Радзіма... Ты чапляешся за ідэю, асэнсоўваеш, пішаш, бо разумееш, што гэта трэба».

Шэраг станоўчых прыкладаў прывялі Наталля Базар, Васіль Мацкевіч — журналісты партала «Медиа-Полесье».

Святлана Гарда заклікала даследчыкаў актыўней карыстацца інтэрнэтам для папулярызацыі і прасоўвання сваіх твораў, каб большая аўдыторыя мела магчымасць папоўніць свае веды па гісторыі роднага краю. «Навіны прыходзяць і сыходзяць, а краязнаўчая тэматыка застаецца для нашчадкаў», — канстатавала спадарыня Гарда.

Віктар Пінігін і Павел Куніцкі зрабілі акцэнт на краязнаўчых фота- і відэаматэрыялах, Аляксей Белы і Аляксей Галаскок — на тэме роднага краю ў літаратурнай творчасці.

Як зазначыў пінскі гісторык, рэдактар часопіса «Гістарычная брама» Аляксандр Ільін, палескія краязнаўцы працуюць вельмі плённа і актыўна супрацоўнічаюць са сродкамі масавай інфармацыі.

baj.by

Літаратурны фестываль «Знак роўнасці»

З 17 па 19 лістапада ў Мінску Саюз беларускіх пісьменнікаў ладзіў літаратурны фестываль «Знак роўнасці», які меў на мэце актуалізаваць дзейнасць тых творцаў, якія пачасту выціснутыя на перыферыю беларускага літаратурнага працэсу.

Крытычны погляд на айчынную літаратурную сітуацыю па-ранейшаму выяўляе яе цэнтралізаванасць і іерархічнасць. Аднак наша грамадства не стаіць на месцы: ім на змену прыходзяць павага да іншасці і разнастайнасці. Але наколькі беларуская літаратура гатовая адпавядаць выклікам часу?

Трохдзённая праграма фестывалю «Знак роўнасці» прапанавала звярнуцца да жаночай прысутнасці ў сучаснасці і мінулым беларускай літаратуры і тэатру, даць магчымасць беларускім пісьменніцам абмяняцца меркаваннямі, агучыць пісьменніцкі досвед рэгіянальных аўтараў і абмеркаваць асаблівасці літаратурнага жыцця па-за межамі сталіцы, а таксама разгледзець асноўныя спосабы «гаварэння» пра іншасць у дзіцячай літаратуры.

Беларуская дыскусійна-лекцыйная частка праграмы была прадстаўленая такімі імёнамі, як Алена Брава, Таццяна Скарынкіна, Марыя Мартысевіч, Вольга Гапеева, Аксана Данільчык, Віктар Жыбуль, Таццяна Барысік, Аляксей Братачкін, Таццяна Арцімовіч, Аляксей Стрэльнікаў, Альгерд Бахарэвіч, Марына Казлоўская, Ганна Бутырчык, Надзея Кандрусевіч-Шыдлоўская, Ганна Янкута, Анка Упала, Таццяна Сяцко, Юлія Чарняўская, Юля Цімафеева, Анатоль Брусевіч і іншымі. Таксама ў дыскусіі, прысвечанай актуальнасці «жаночага» пытання, бралі ўдзел пісьменніцы Ульрыка Кэрнборг (Швецыя) і Хэйдзі Мары Крызнік (Нарвегія). Вось толькі некалькі лекцыйных і дыскусійных тэмаў «Знаку роўнасці»: «Сэкс і сэксуальнасць у беларускай літаратуры», «Досвед іншасці ў дзіцячай літаратуры Швецыі», «Жаночыя тэксты і кантэксты ў беларускім тэатры».

Адбылася прэзентацыя «жаночых» кніг з выдавецкіх серый «Саюза беларускіх пісьменнікаў» (сярод іх — і анталогіі беларускай жаночай паэзіі 1920–30-х «Бліскавіцы»). Пры падтрымцы Польскага інстытута ў Мінску прайшла прамоцыя кнігі выбраных вершаў Дароты Коман «36 квадратных мэтраў думак».

Цягам трох дзён акрамя дыскусій, лекцый і прэзентацый наведнікі і наведніцы чакалі літаратурныя чытанні ад Валянціны Аксак, Насты Кудасавай, Людкі Сільновай, Таццяны Нядбай, Вікі Трэнас і ўдзельнікаў ды ўдзельніц дыскусій.

За музычную частку праграмы «адказвала» Паліна Рэспубліка.

Міжнародная прэмія імя Лабадоўскага — у Беларусі

Пісьменнік Павел Ляхновіч, сябра Саюза беларускіх пісьменнікаў, атрымаў прэстыжную Міжнародную літаратурную прэмію імя Юзафа Лабадоўскага за перакладны зборнік апавяданняў вядомага польскага пісьменніка Збігнева Уладзімежа Фрончака «Анёлы, чэрці і кабеты».

Лаўрэатам гэтай прэміі таксама стаў Пётр Кралюк, прарэктар Астрожскай акадэміі (Украіна), у сценах якой і адбылася цырымонія ўзнагароджання. Удзел ва ўрачыстасцях бралі польскія пісьменнікі, дзеячы ўкраінскай культуры і дыпламаты.

Зборнік «Анёлы, чэрці і кабеты» — плён сямігадовай супрацы пісьменніка Паўла Ляхновіча з аўтарам апавяданняў Збігневам Уладзімежам Фрончакам. Шмат гадоў таму спадар Павел адгукнуўся на прапанову паэткі Ніны Мацяш перакласці на беларускую мову два апавяданні папулярнага ў Польшчы пісьменніка з Любліна, але ўцягнуўся, і прапанаваная да ўвагі чытачоў кніга ўтрымлівае аж шэсцьдзесят твораў, якія сваёй формай нагадваюць прыпавесці. Некаторыя з іх з'яўляліся і на старонках «новачаснай» «Літаратурнай Беларусі».

Выданне зборніка апавяданняў Збігнева Уладзімежа Фрончака стала магчымым дзякуючы спрыянню гарадской адміністрацыі горада Люблін (Польшча) і прысвечанае 700-годдзю горада.

Янка Купала ў плузе паэзіі

Вальжына МОРТ

Калі я чытаю верш, я прымаю форму гэтага верша. Верш пачынаецца з кампазіцыі — адчування цэласнасці верша яшчэ да таго, як ты пачала яго пісаць (гэтае адчуванне можна параўнаць з відзежай — паэт бачыць прывід яшчэ ненапісанага верша).

Ад таго, як паэт адчувае кампазіцыю, залежаць рытм, радок, вобразы, ступень напружанасці мовы. Рытм — гэта дыханне, удых і выдых, вербалізаваныя словам. Рытм вызначае гукавую структуру верша — дым гукаў над вогнішчам сэнсу. Гукавая структура і семантычная структура — два магніты. Калі гэтыя магніты сыходзяцца, верш замацоўваецца паэтычнай праўдай. Паэтычная праўда паходзіць з ілюзіі гэтага нязмушанага магнетычнага супадзення формы і прадмета верша, сэнсу і музыкі. Прадмет — любы прадмет верша — цікавы, патрэбны менавіта таму, што знайшоў сваю музыку.

Паэтычная форма патрабуе завершанасці, абсалютызму. Мае любімыя вершы — сама завершанасць, адзін жэст. «Я не бачу розніцы паміж вершам і поціскам», Паўль Цэлан. Замяні адно слова на іншае, памяняй словы месцамі, — і гэта мусіць гучаць памылкай, няправільна ўзятай нотай. Калі словы аказваюцца замяняльнымі, калі верш не пачынае спатыкацца ў выніку перастановак, гэта значыць, што ў ім яшчэ няма дастатковага напружання, што ён яшчэ не знайшоў сваю музыку, сваю адзіную форму: ён яшчэ не гатовы сціснуць у поціску нябачную руку чытача.

Вершу неабавязкова рабіцца музыкай ці песняй, але ён хоча, каб яго спявалі, як, напрыклад, спяваюць малітву. Я чую паэтычныя фігуры амаль выключна як фігуры музычныя; прасадычныя матывы як мелодыі. Мастацтва размеркавання розных вобразаў і матываў, іх чарада ў вершы — гэта, па сутнасці, мастацтва разнастаяць. Вось, напрыклад, музычны твор з чатырох частак, саната, скрыпічны квартэт альбо сімфонія: жвава — павольна — танец — жвава. Асобныя тэмы распрацаваныя, апрацаваныя, трансфармаваныя, пакуль яны ўжо зусім не асобныя (метафара — прыклад паэтычнай кампазіцыі ў мініяцюры). Ніхто не навучыць нас вершаскладанню лепш, чым разуменне таго, што пасля «жвава» мусіць прыйсці «павольна», і гэтак далей. Калі мы ідзем услед за мелодыяй, не ведаючы, што чакае яе ў наступным такце, калі мы здзіўляемся таму, як мелодыя знікае і зноў з'яўляецца, мы вучымся паэтычнай кампазіцыі. Возьмем фугу і навучымся старажытнаму мастацтву паўтарэння. Возьмем харал і навучымся спалучаць ключавы вобраз з дадатковымі: ключавы вобраз (сапрана) і тры дадатковыя галасы, што далучаюцца гарманічна, але без тлумачэння, без «выбачайце, калі ласка», — гэта паэтычны скок, паварот, вольта.

Паварот — адзін з самых важкіх элементаў верша, якія адсылае нас да грэцкага паходжання слова «верш»: versus, паварот плуга з грады на граду. Ён увасабляецца ў руху ад радка да радка, ад страфы да страфы, ад вобраза да вобраза, ад метафары да метафары, злучаных не звычайнай, штодзённай логікай, а рухам музычнага «я» — логікай паэтычнай. Верш — гэта заўжды супастаўленне вобразаў без плаўных (празаічных) пераходаў ад аднаго да другога, калаж метафар, што цягнуцца, як павуцінне, ва ўсіх напрамках. Гэта і ёсць самае цікавае ў вершы: не тэма, не прадмет, а рух паэтычнага мыслення ад назоўніка да назоўніка. Вершу цікава адказаць на пытанне не «што? хто?» а «што за чым?», «у якім парадку?».

Сціснутае ў паэтычны радок, у якім заўжды мала месца, падпарадкаванае патрабаваннем рытму, паэтычнае слова дэфармуецца. Такая мутацыя дазваляе слову азначаць калі не нешта іншае, дык па-іншаму, чым у прозе. Такім чынам, асабістае «я» дэфармуецца ў лірычнае «я», і гэтае лірычнае «я» размаўляе словамі, што, у невыносных умовах радка, сталі музычнымі словамі. У вершы ўсё з пераломам: дэфармаваная семантыка, сінтаксіс дэфармаваны анжамбеманам, спрэчка сказа з радком, розныя рэчы склееныя разам у гратэскныя метафары, разрывы між строфамі. Усе гэтыя паэтычныя элементы ляжаць у шпіталі кампазіцыі, дзе лекі выдаюць па гадзінніку, мераюць тэмпературу, і абцасы медсястры цок-цок-цок уздоўж калідораў пад ледзь чутныя гукі фугі.

Паварот — адзін з самых важкіх элементаў верша, які адсылае нас да грэцкага паходжання слова «верш»: versus, паварот плуга з грады на граду. Ён увасабляецца ў руху ад радка да радка

Мне здаецца не зусім дакладным, калі беларускую мову апісваюць салодка-абстрактным словам «мілагучная». (Тут трэба заўважыць, што слова «мілы» звязанае са словам «мёд» — miel, mel — мядовае гучанне, адсюль і невыносная слодыч, але мёд яшчэ і гнуткі, пластычны, мёд ліецца — сцякае на наступны радок рыфмай, паўторам. Толькі гэтае значэнне нам можа падысці.) Беларуская мова не мілагучная, яна музычная, і музыка яе вельмі зямная, чарназём глухіх і шыпячых зычных, анаматапія, падваенне зычных. Такія словы, як «жах», «шэпт», «лунь» здаюцца да-моўнымі, перад-лінгвістычнымі. Такія словы хочуць не азначаць, а быць. Чым больш у мове такіх слоў, тым яна паэтычнейшая.

Ангельскі паэт Базыль Бантынг некалі зрабіў правакацыйную заяву: «Poetry is sound» («Паэзія — гэта гук»). Паэт піша верш не ад ідэі да ідэі, і нават не ад вобраза да вобраза, а ад гука да гука («Ко звуку звук не идет», Пушкін; «Я один, который работает от слуха, а вокруг вся остальная сволочь пишет», Осіп Мандэльштам).

Янка Купала напісаў «Курган» анапестычным метрам, які часта апісваюць напружаным, стыхійным. Паглядзім, як у першай страфе напружанне ўзмацняецца алітэрацыямі, што, у адрозненне ад трохскладовай стапы (паміж ПУСтак баЛОТ белаРУСкай зямЛІ), ідуць парамі: паміж пустак; балот беларускай, зямлі на ўзбя-, -рэжжы ракі... Паміж словамі першай страфы існуе і шмат іншых унутраных адгалоскаў, але менавіта гэтыя парныя моманты алітэрацыі гучаць у апазіцыі да трохступеневай стапы, нібы інструмент, што грае не ў такт, прадвяшчаючы трагічны змест паэмы.

Гукавая структура верша — гэта асобнае (і можна спрачацца, што асноўнае) яго вымярэнне. Тапалогія слова — яго месца ў радку ў дачыненні да іншых слоў — і ўнутраныя адгалоскі, што агучваюцца ў выніку такіх суседстваў, складаюць сваю асабістую семантычную структуру, неідэнтычную слоўнікавай семантызацыі. Так, у першым радку цяжка не заўважыць, што словы балота і беларускай — радзіна па зычных. Абодва словы выходзяць з б-галосная-л-галосная. Як бы непрыемна гэта ні было гарадскому паэту, семантызацыя Беларусі праз балота закладзеная ў мове.

Наступныя сем'і слоў, сфармаваныя гукавой структурай, з'яўляюцца і спалучаюцца, каб даць нам нашага героя — удзірванелы курган. Узбярэжжы, дрэмле і дзён даюць удзірванелы. «Як удзірванелы?» — пытае мова. Паэтычная мова адказвае: «удзірванелы днямі дрымоты на ўзбярэжжы». З'яўленне ключавога назоўніка курган перадумоўлена больш няўлоўна. Гэта першае слова на літару к у вершы і другі выпадак націскной а. Распеўшыся ў словах пустак, ракі, памятка, уцяклі, к набірае моц, каб узначаліць курган. Курган — гэта памятка дзён, на якой стаіць дуб. Вось яна, гукавая радзіна: два выпадкі націскнога а ў страфе(курГАН, ПАмятка), памятка — яна не сама па сабе, а памятка дзён, н закрывае курган. Дуб, што адкрывае наступную страфу, дае нам у.

Дуб у Янкі Купалы не абы-які, а каранасты. Каранасты для кургана — тое самае, што беларускі для балота. На ўзроўні празаічнай семантыкі гэтыя прыназоўнікі не азначаюць гэтыя назоўнікі, але ў гукавой семантыцы верша — к-галосная-р-галосная — сам курган робіцца каранастым, бо курган — гэта магіла, помнік продкам. Адным словам, курган — гэта карані. Так нас вучыць сама мова.

Іншыя цікавыя моманты недакладнай, дысананснай рыфмы («Tell all the truth, but tell it slant», Эмілі Дыкінсан): уцяклі-галлё-сухазелле-купалле; галосе — косы; косы-зоры-мо. Менавіта націскным о Янка Купала яднае часткі I і II: (I) косы — зоры — ходзіць — (II) крутой — ракой — сотня — болей — хорам — сцяной — прыволле. Звярніце ўвагу на тое, што харам стаіць грозна на гары. Ізноў мы бачым, як паэт фармуе семантыку верша гукамі: г (х) — р.

Адзін з маіх любімых радкоў у паэме — трэці радок другой страфы ў другой частцы: «Сонных вёсак шары, хат амшалых, як мар...». Тут некалькі цікавых паэтычных развязак. Па-першае, слова сонных перадумоўленае яшчэ з папярэдняй страфы: недаступнай сцяной — грозна, думна — нагах — гонкіх — пахані — сонных. Гэтая чарада нарэшце прывядзе нас да канца страфы — двух прыметнікаў, падданых, пакорных. Па-другое, нельга не звярнуць увагу на сінтаксіс гэтага радка: за структурай прыметнік — назоўнік — назоўнік-метафара ідзе, без аніякага злучальнага слова, структура, якую можна назваць адлюстраваннем першай: назоўнік — прыметнік — назоўнік-параўнанне. Радок адкрываецца сном, а завяршаецца марай. Такім чынам, мы, з аднаго боку, рухаемся наперад, ад назоўніка да назоўніка, ад вобраза да вобраза, але ў той самы час робім нечаканы сінтаксічны разварот на 180 градусаў.

Гэты радок асабліва выйграе ад анапеста: сонных ВЁсак шаРЫ хат амШАлых як МАР. Слова хат — важны назоўнік, што называе вобраз, — праглытваецца паміж РЫ і ША. Рухаючыся ад стапы да стапы, мы ўсведамляем новы вобраз, толькі калі ўжо напалову праз яго прайшлі. Адсюль і пачуццё развароту, але ў той самы час пачуццё мары, сну, зачаравання ландшафтам і мовай. Гэты радок чытаецца як замова. Акрамя злучніка «як» у сказе няма ніводнай службовай часціны мовы. Чытач (альбо, слушней — слухач) цяпер знаходзіцца за адзін радок ад князя, што жыве ў хораме і вакол якога адбудзецца дзеянне паэмы. Гэтыя апошнія радкі экспазіцыі заваражваюць, гіпнатызуюць, каб перанесці нас у векавечны час легендаў, дзе мы можам апынуцца толькі з дапамогай сну — сну ўнутры паэтычнай мовы.

Але хіба так піша паэт: хіба лічыць ён склады і націскі, хіба расстаўляе наўмысна, як пасткі, патрэбныя камбінацыі гукаў? І так, і не. Паэт, праз штодзённы вопыт чытання і пісьма, аддае сябе мове, і мова прыносіць яму падарункі. Чым уважлівей паэт слухае мову, тым часцей атрымлівае ад мовы падарункі. Так «сон» пераварочваецца, як пясочны гадзіннік, і дае «вёс» (со-ёс); «шар» рыфмуецца ўнутры радка з «мар», а таксама няпоўнай рыфмай з «хат» і «-шал-« у «амшалых». Кожная хата марыць і ёсць марай, а таксама ёсць амшалым шарам, што значыць старажытным сусветам, космасам унутры космасу соннай вёскі.

Такім чынам, гукавая структура верша — гэта асаблівая структура сэнсу, якая стварае перадумовы для шматзначнасці паэтычнага слова і сінтаксісу. З дапамогай кантэкстуальнага збліжэння роднасных па гуку слоў Янка Купала лечыць словы ад энтрапіі, а сінтаксіс — ад атрафіі. Ён не спажывае мову як сродак штодзённых зносін, а аддае сябе ёй на спажыву: робіцца прыладай мовы, тым самым плугам, што ўзворвае старонку, града за градой, радок за радком. У выніку, сэнс паэтычнага слова бесперапынна пашыраецца, і яго сэнсавыя магчымасці — бясконцыя.

prajdzisvet.org

Данута Бічэль: «Дайсцi да Каложы…»

« Працяг.
Пачатак на стар. 7 (1)

— Музей Максіма Багдановіча быў дзяржаўным, толькі ў такой дзяржаве трэба было выкручвацца, укладваць у справу і душу, і сэрца... У мяне быў хрысціянскі прынцып: я збірала музейныя экспанаты, не выманьвала ў простых людзей іх «скарбы» за бясцэнак, а імкнулася заплаціць больш-менш вартую цану, хоць усё тады было таннае, а краязнаўцы любілі Максіма...

Усе літаратурныя музеі, не толькі ў Беларусі, ствараюцца і трымаюцца на адным чалавеку. І не толькі літаратурныя. Цяпер у Гародні застаўся адзін такі чалавек Януш Паруліс, яго продкі збіралі, і ён назбіраў скарбаў даўніны, ды ў яго няма месца, толькі цесны дом і падворак... Я нават не магу разважаць пра музеі на дзяржаўным узроўні, бо перад вачыма стаяць чыноўнікі, якіх я не хачу пускаць у свае ўспаміны. Гэта трэба, каб сабраўся гурт аднадумцаў. Да стагоддзя з дня нараджэння Максіма Багдановіча такі гурт сабраўся ва ўсіх мясцінах Беларусі, дзе паэт бываў, і Вільня нам дапамагала. А дзяржава перашкаджала. Музей Багдановіча ў Гародні зноў стаў літаратурным аддзелам. Яны яго «рэдагуюць», шкуматаюць так, як кнігі ў дзяржаўных выдавецтвах.

— Як бы Вы намалявалі Беларусь сваёй мары?

— Я ж гэта толькі і раблю — малюю Беларусь сваёй мары. Гэта мая спаленая хата са снапком валошкаў у коміне, з душой Сяргея Ільіна на хмарцы, там, дзе «над лугам бусел праляцеў», з мамай і татам у акенцы, са шпакоўняй і тлусценькай свіначкай...

— Вы напісалі прадмову да кнігі А. Карпюка «Развітанне з ілюзіямі». А з якімі ілюзіямі развіталіся Вы і ці не з'яўляюцца ў Вас новыя ілюзіі?

— Прадмову я напісала, бо мяне шчыра аб гэтым папрасіў Аляксей Карпюк. Валодзя Калеснік, сябра з маладосці, зрабіў бы гэта лепей. У мяне не было і няма ілюзій, якія былі ў Карпюка, я не была ў партыі, неяк выкруцілася, не ўступіла, мяне з камсамола выкінула «па блаце» Вольга Іпатава, яна маю картку ў картатэцы парвала. Мяне выхавала мая вёска, дзякуй ёй за гэта.

— У Вас шмат твораў для дзяцей, а яшчэ болей тых, якія варта было б дарослым і дзецям чытаць разам. Уражвае Ваша пяшчота і ласка, гумар, вобразнасць, і разам з тым такая шчырасць і яснасць...

— Кніжачку выбраных вершаў для дзяцей я склала, нават карцінкамі яе ўпрыгожыла, выбіраючы іх з розных сайтаў. Мой унук Андрэй страшыць мяне, што яны застануцца ў маім кампутары, не перакінуца на флэшку, а я не веру... Я надрукую яе як-небудзь у двух ці трох асобніках. Называецца мая кніжачка «Арэшынка». А яшчэ я перапрацавала і дапоўніла «Батлейку». Таксама пакуль што яна ў кампутары.

Кафедральны сабор Святога Францыска. Гародня

— Беларуская мова вельмі музычная. Ніна Мацяш многія свае вершы спявала, стварала музыку. Ці «напяваеце» Вы свае вершы?

— Ніна была ва ўсім смялейшая за мяне. Я напяваю тыя песні, якія спявалі мае цёткі Броня і Яніна, мая мама і сястра, успамінаючы іх са слязой... Мае вершы спявае Вольга Хвашчынская, некалькі песняў стварыла Тацяна Беланогая... Алесь Дзянісаў з гуртом «Людзі на балоце» пераспяваў кніжачку «На белых аблоках сноў», ды гурт «Людзі на балоце» распаўся, але Алесь плануе неяк сабраць гурт і запісаць дыск на мае вершы.

— Зборнік Вашых выбраных твораў, што выйшаў у серыі «Беларускі кнігазбор», здзівіў некаторых чытачоў вялікай колькасцю вершаў рэлігійнай тэматыкі. Чым абумоўлены такі падыход?

— Я не ведаю, магчыма, я хачу, каб Беларусь пачала маліцца на роднай мове не з перакладаў з польскай мовы, а прамаўляла свае самабытныя тэксты, далучаюся да малітваў Наталлі Арсенневай, Ларысы Геніюш і Канстанцыі Буйлы. Я не крытык сваіх вершаў, ды мне здаецца, што і тут я пішу пра Беларусь...

— У Вашай творчасці вылучаецца своеасаблівая форма: гэта паэтычныя цыклы «Мастаўляны», «Еўфрасіння Полацкая», «Да стагоддзя з дня нараджэння Ларысы Геніюш», «Да бабуляў Францішкі і Канстанцыі, да дзядуляў Адама і Вінцука», а таксама «малітоўныя вязанкі» — «Вастрабрамскае ўзнясенне», «Стакроткі ў вяночак Маці Божай Будслаўскай». Раскажыце, калі ласка, пра іх стварэнне.

— Як бы я выглядала, жывучы ў Гародні, каб не напісала пра легенду Беларусі Кастуся Каліноўскага?! Мы з ім спыніліся ў тым самым доме, на той самай вуліцы Дамініканскай, цяпер Савецкай... Ён там збіраў свае таемныя сходы. Я пражыла на паддашшы паўгода і год на другім паверсе.

Усю кніжку «А на Палессі» (1990 год) можна было змяшчаць і ў «Кнігазбор», але вершы я перапрацоўвала. Чамусьці цяпер я дыхаю інакай, чым у 80-я гады, важныя ў маёй творчасці, сумныя ў маім жыцці. Нізку пра Еўфрасінню я таксама злёгку перапрацавала, і дапісала верш «Адзігітрыя», зразумеўшы, што абраз, які святая Еўфрасіння атрымала для Полацку і для Беларусі, самае галоўнае ў яе збаўленчай дзейнасці. Я люблю чытаць гэты верш перад аўдыторыяй. Малітоўныя вершы да Маці Божай у Будславе мне «заказаў» айцец-бэрнардын Славамір Вятлугін, калі мы сустрэліся ў Будславе...

— Вашыя вершы-малітвы — адметная з'ява ў сучаснай беларускай культуры. Як яны прыходзяць да Вас?

— Вёска Біскупцы складаецца з каталікоў і праваслаўных, якія жаніліся паміж сабой і пераходзілі з адной веры ў другую ў залежнасці ад таго, хто з маладых быў дужэйшы, багацейшы. Так, мая сястра выйшла за праваслаўнага і прыняла яго веру. Але ўся вёска малілася разам пад крыжам, асабліва ў маі — адмаўлялі Ружанец... Царква ў Дакудаве працавала заўсёды, касцёл згарэў у 1950-х. Ездзілі ў Ліду, Ліпнішкі, Мянойты. Я вырасла ў такім асяроддзі... Мама малілася кожны дзень. Калі я дайшла да яе ўзросту, а мамы не стала, нехта павінен яе замяніць...

У мяне ўсё пачалося з «Сонечнай песні» святога Францішка, гэты гімн натхніў мяне на духоўныя вершы. Ды ў Беларусі працавалі святары — празаікі і паэты Андрэй Зязюля, Казімір Сваяк, Вінцук Адважны, Адам Станкевіч, Вінцэнт Гадлеўскі, Язэп Татарыновіч, дарагі наш Уладзіслаў Чарняўскі, уніяцкія біскупы Чэслаў Сіповіч і Аляксандр Надсан, яны пакінулі нам малітоўную спадчыну, яны святыя...

А нашы паэткі Наталля Арсеннева, Ларыса Геніюш, Ніна Мацяш і Зоська Верас... Не буду пералічваць святароў, паэтаў і празаікаў, якія працуюць цяпер у выдавецтвах, у інтэрнэце... Вялікая магутная сіла, толькі трэба духоўнае яднанне, а гэта прыносіць малітва.

— Малітва на ружанцы — адна з самых старажытных. Як да Вас прыйшоў Ваш першы ружанчык? Ма́ю ад Вас прыгожы — валошкавы, нябесны...

— Першы ружанчык у нас быў мамін. Пасля мне зрабіў ружанчык Антак, з якім я пасвіла каровы. Пасля падараваў Мацей Юзаф Кананові́ч... Пасля прывёз з Рыму ойча Ігар Лашук... Мне даруюць ружанцы сяброўкі, хто ездзіць у санктуарыі свету. Стась Ільін, мой унук, прывёз мне ружанец з Гвадэлупы. Менеі чым 30 ружанцаў у мяне не бывае, я іх раздорваю ўсім, хто хоча маліцца. Бо ружанец — магутная зброя ў руках чалавека. Паўтараць адну і тую ж малітву практыкавалі даўно. Маліцца на святым Ружанцы пачалі дамінікане ў першай чвэрці XIII стагоддзя: святому Дамініку аб'явілася Маці Божая, падказала малітву і падаравала Ружанец...

Ружанец — як паўтарэнне адной і той жа малітвы многа разоў з паглыбленнем у сумоўе з Богам, з просьбамі і падзякай.

— Гародня. Каложа. Нёман... Рамантычна, узнёсла апелі Вы іх у сваіх творах. І Ваш новы зборнік мае назву «Дайсці да Каложы». Раней Вы напісалі:

Цудны каложы снапок:
Кветка і крыж...
Цуд гэты звыш...
Мусіць, быў дойлідам Бог...
Так чалавек бы
не змог...

Што прапануеце чытачам у новым зборніку?

— Тыя самыя думкі пра Вечнасць, пра сілу духу ў яднанні, ва ўзаемадараванні.

Цяпер Каложа, старажытная царква, якая захавалася, працуе як храм і адчынена ўвесь час як музей... Можна там пасумаўляцца з Богам і людзьмі, успомніць, як Валодзя Караткевіч адчыніў мне дзверы, сам пабег наперад, схаваўся ў алтары, пасля паявіўся высока з левага боку ў байніцы і заспяваў...

Дайсці да Каложы... Вярнуцца да сваіх, не заблудзіць, не пераблытаць сцяжынку, якая вядзе да святыні, да Бога, да таты і мамы, да продкаў, пакінуць гэты шлях сваім дзецям, унукам, сябрам, родным людзям...

— Як нарадзілася гэтая кніжка?

— Я не планавала выдаваць кніжачку вершаў да свае поўнай даты жыцця. Апошнія мае вершы ствараліся да святаў, паколькі жыццё маё цяпер ціхае, найлепшыя хвіліны праходзяць у касцёле, то і вершы касцельныя. Я размаўляю са святымі, абдумваю іх жыцці, іх пакуты, пасвячэнні сябе Хрысту. Пры гэтых таемных размовах нязменна невідочна прысутнічаюць дарагія людзі, з якімі мне было добра, перш за ўсё — мама і тата. Кніжачка «Дайсці да Каложы» — калі яна выйдзе — гэта будзе прыватны малітоўнічак, які можа стаць малітоўнічкам і маіх сяброваў, чытачак, добрых людзей. Валодзя Калеснік усе мае кніжачкі вершаў так называў: «Я твой малітоўнічак прачытаў» або казаў: «Я тваю кантычку прачытаў».

— Які твор-пасланне Вам хацелася б прачытаць сёння?

— Уся мая творчасць, у нейкай ступені, пасланне чытачам... З гэтай, апошняй, яшчэ не выдадзенай, кніжачкі я прачытала б верш «Божае Цела», праілюстравала б яго фатаграфіяй Руслана Кулевіча, як працэсія гарадзенскіх вернікаў ідзе за Гостыяй па мосце святога Францішка:

Езус Хрыстус у Гостыі
Змяшчаецца ў сонечным крузе.
Узвышаем Цябе,
як Жаданага Госця,
над залатой Беларуссю!

У вянках з каласкоў і валошкаў
пойдзеш з намі, Божанька Мілы...
Нашы збітыя ногі
ад Тваіх Святых Ножкаў
няхай набіраюцца сілы...

Нехта заплача ў натхненні.
Будзем шчыра малітвы спяваць,
хворыя нашы калені.
будуць брук святы цалаваць...

Гостыя!
Свае смуткі, цярпенні,
грэх заскарузлы стары
пакладзем перад Госпадам
на ўсе вулічныя алтары...

Вясёлка з душаў людскіх
паўстане ў шчырым зацішку
ад святога Бэрнарда
да святога Францішка...

Нехта з нас памрэ ў гэты дзень
у засені вуліц,
прыняўшы Божае Цела...
Скажуць: — У адчынены Рай
душа яго паляцела...

Езус Хрыстус да Сэрца
жывых і памерлых прытуліць.

Найсвяцейшая Гостыя
сагнутых жыццём выпроствае,
над узростам, над вёрстамі —
у вышыні Хрыста Ўваскрослага!

— У Вашай творчасці гучыць падзяка Богу і людзям за спазнаныя ласкі і пакуты. Вашая творчасць — шлях да спазнання сябе і Божага свету, шлях да міласэрнасці і любові, шлях да роднага Слова. Дзякуй Вам, няхай і далей гучыць у Вашай душы, творчасці «боская нота і ласка»!

Марыя Новік

Надозір за радком...

Васіль ЗУЁНАК

Пасля маразоў...

Пасля маразоў аголеных,
Што ўсё жывое праз строй
Ганялі шпіцрутэнаў голлямі, —
Такі паэтычны настрой!

Услых абяцае радыё
На цэлы дзень снегапад.
Сняжынкі, як рыфмы дакладныя,
Снуюцца з думкамі ў лад.

Ні дысанансаў, ні дактыляў, —
Пануе спакой трапяткі.
З цэнзураю чорных рэдактараў
Цэзуру трымаюць гракі.

Сумёты — як вершы белыя, —
Чытай, зямля, на сугрэў!
Святлеюць, ад сцюж агрубелыя,
Душы людскія дрэў.

* * *

Калі зямны — жывы — стаю
З жывымі поруч,
Сваё натхненне аддаю
Таемным зорам.

Блукаю ў вышыні начной,
І сняць турботы:
А там усё яно са мной
Як будзе потым?

І што́ мне зоры, што́ мне свет,
Дзе вас не стане, —
З прысудам: вечнасці сакрэт
І — невяртанне...

Якую ж радасць мець, калі
З тым зорным небам
Чужым зраблюся на зямлі
І непатрэбным?!.

Прыяміна

Залесны паўстанак Прыяміна
Вяскоўцаў у свет выпраўляў.
Яго па-дзіцячы з ямаю
Я ў даўнім калісьці раўняў.

Здавалася: вось ад'язджаюць —
І нельга вярнуцца назад,
Бо ўсіх там у яму саджаюць,
Каго павыманьвалі з хат...

А «яма», як потым дазнаўся,
Зусім і не «яма», а «ям», —
Паштовы так стан называўся —
Як рэха з татаршчыны нам.

Татарскае слова падкінуў
Нам фурман — і ўзяў на пастой:
Пры яме — часовы прыпынак
На доўгай дарозе ямской...

Прыяміна, — служба па часе
Прыямная перайшла
Чыгунцы. А нам засталася
Ўсё тая ж дарога з сяла...

Праз лес, праз балотныя нетры
Вясной і зімой — след у след —
Тых дваццаць ішлі кіламетраў,
Каб з'ехаць з Прыяміна ў свет.

Аднойчы завейным тым следам
Гукнуў і мяне паравоз...
І еду, і еду, і еду —
Нібы даганяю свой лёс...

Навек і мяне заманіла
Прыяміна ў пастку сваю...
І еду — і, як над магілай,
Над ямай той, грэшны, стаю...

Шчодры вечар

Крыўды й скрухі ўсе далечваем —
П'ём свянцоную ваду...
Сам мароз са шчодрым вечарам
Мяне ўподручкі вядуць.

Не таму, што дол хістаецца
Ці гайдае землятрус, —
Проста сёння пабраталіся
Мы ў траісты наш саюз!

І святкуем. Як і трэба,
Шчодры стол сям'ю сабраў.
Маем хлеб, і ёсць да хлеба:
На стале — дванаццаць страў.

Каўбаса і паляндвіца,
У мачанцы блін плыве,
Бульба параю дыміцца —
Ну а як жа без яе?!.

Страў дванаццаць — то й дарэчы
Тройчы келіх празвінеў:
За мароз, за шчодры вечар,
Ну й, між іншым, за мяне...

Вось і выйшлі, — прагуляцца,
Зоркі ў небе палічыць.
Самы раз паразмаўляць нам —
Ёсць нагода, ёсць аб чым...

Усясветныя размоўнікі
Ў сэрцы тояцца маім.
І цікуе месяц поўненькі:
А ці цвёрда мы стаім?..

Толькі маці...

Бег са свету,
бег здалёку і зблізку,
бег апрамець,
Нёс і смех свой і слёзы дахаты:
Толькі маці магла зразумець,
Дзе нявінны я
і дзе вінаваты.

Больш няма куды бегчы,
няма да каго,
І няма тых вачэй,
каб пабачыцца, хто я:
ці Авель, ці Каін.
Свет вялікі,
бясконцы,
без меж-берагоў,
А бягу да сябе —
ад сябе,
ад сябе ,
ад сябе —
уцякаю...

Шпак

Сонцу майскаму напярэймы:
Грудкі на́ўскід,
крыльцы ўразлёт,—
Кожны год вясной не старэю,
А з табой маладзею на год.

Быццам Бог пасылае збавенне:
І такія на песню правы,
І такое ў душы абнаўленне,
Што амаль не жывеш,
хоць жывы.

«Літаванне»

Быў Галоўліт як маналіт
Ідэйнасці партыйнай,
Яе надзейны меч і шчыт —
І франтавы, і тыльны.

Было... Спытайся сёння ў вас:
Што ў слове тым за спратам? —
Пытаннем будзе і адказ:
—«Галоўны літаратар»?..

Што ж, так, па сутнасці, й было,
І абрэвіятура
Таіла ўладнае крыло
Для творчае натуры.

Каб хоць слаўцо надрукаваць —
Не ўдасца без пячаткі, —
А ў тым і сэнс: «залітаваць» —
Падчысціць, — для парадку.

Заўважыць, выкрасліць,
стрымаць —
Сэнс службы адмысловы,
І «літаваць» — як лютаваць
Над думкаю і словам.

Не знала літасці, хоць спрэс
Маўчала «літаванне»:
Дзяржаўнай тайны інтарэс
Ахоўвала маўчаннем...

Было, было... Ды не сплыло:
Змяніла апранаху.
І тое трэцяе крыло
Махае тым жа махам.

Залезла цэнзара асцё
Ў рэдактарскія шлункі, —
А як іначай?! Як дасцё
Тварцам літнакірункі?

А горш яшчэ, калі падчас
Сам дзьмеш у дудку тую ж:
Бярэш цэнзурны ватэрпас —
І сам сябе «літуеш»...

* * *

Не, я не прымхлівы зусім,
І ў байкі верыць позна, —
Было ў жыцці нямала зім,
Адліжных і марозных...

Яшчэ гадок, яшчэ гадок, —
Нібы надзімкам лядок
Іскрыцца пад абцасам
Нямеранага часу.

І думка ў злагадзе з хадой
Ступае сцежкай крохкай...

Перад якой гэта бядой
Так дыхаецца лёгка?..

Цені

Стомлена дзень карацее,
Спеламу сонцу наўпроч
Ніцма даўжэюць цені,
З лесу крадзецца ноч...

Спешнае ў ночы хаценне:
Грэшныя думкі сабраць
І перадаць летуценням...

Цені кладуцца спаць...

«Памылка друку»

Чытаю на сябравай кнізе
Пазнаку: «Наклад 100
асобнікаў»...
Ды гэта ж прысуд, —
як Нямізе:
Схаваць!
Ручаінаю дробненькай

Загнаць пад зямлю,
каб не бачылі —
Ні добрыя людзі, ні чорныя...

І кнігу —
нібы раскулачылі,
Як гаспадарніка ўзорнага.

І творца ж — не лыкам шыты:
Між самых слынных — дастойны, —
Бядняк...
А як дамавіта
Паэзіяй верш настоены!..

Ці ты, Беларусь, памылілася
Ў даверы друкарскім
падсобнікам?..
Прызнай, што памылка
ўчынілася:
Не «сто», а «сто тысяч
асобнікаў»!..

* * *

За славу душу не таптаў,
Паклоны не біў тузам
І з д'яблам не вёў перамовы, —

А што мне Бог нашаптаў,
Усё, што запомніў, — сказаў.
І не пачуеце больш — ні слова.

* * *

Як развівае крылы дзень
І сонцу аддае валоду,
Ноч забірае зоркі ў цень —
І не пытае ў зорак згоды.

А ім хацелася б свяціць...
Ды знае сэнс зямля старая:
Каб зоркі ў небе блаславіць,
Натое, кажа, й ноч бывае.

Пера-

Пера-шчадрыць, пера-спяліць,
Пера-крычаць, пера-саліць,
Пера-маўчаць, пера-верыць,
Пера-хітрыць, пера-цвяліць,
З пустога ў парожняе пера-ліць...—
Без меры намеры
ў тым «пера-»...

Калі ж яно троны пачне
чапурыць —
Лічы, што клёку — хаўтуры:
Ці пера-дурнелы мудрэц
мудрыць,
Ці пера-мудрэлы дурань...

* * *

Крадком, крадком
Надозір
За радком.
Саступкі не малю —
А раптам ды злаўлю!..

«ЛІТАРАТУРНАЯ БЕЛАРУСЬ» | № 11 (135) | 24 лістапада 2017 | № 44 (558) Новы Час

Гульні з нулявымі сумамі

Фрагмент аповесці

Нішто пакуль не завершана, нішто. Кожная рэч, кожная істота стварае сябе сама. Мы расцем з вядомага ў невядомасць, і цяпер я дакладна ведаю, што мае куміры, — усяго толькі ілюзорная прэлюдыя да майго існага, сапраўднага жыцця, а мая мэта — нішто іншае, як выйсце за межы звыклага, будзённага

Алесь ПАПЛАЎСКІ

Я ўсё яшчэ шукаю сябе. Пражываю звыклае, будзённае «сёння», з недаверам узіраюся ў безвыходную прывіднасць невядомага мне «заўтра». Верагодна, людзям, такім як я, наканавана лёсам шукаць сябе пажыццёва. Малюнкі быцця змяняюцца. Відзежы ілюзорнага свету, намаляваныя ўяўленнямі з зайздроснай абыякавасцю, сціраюцца ўсюдыісным часам, але я настырна працягваю маляваць. Я мастак, і мая існая мэта ствараць сябе. Але, спазнаючы новыя сэнсы існавання, я так пакуль і не здолеў распазнаць сярод гэтай размаітасці рэчаў, рэлігій, догм і ілюзій, створаных чалавекам і дзяржавай, свой сапраўдны сэнс, свой сапраўдны шлях, сваю патаемную мару. Я не стаў для сябе Вечнасцю. Я не стаў для сябе Цішынёй, хоць яна мне заўсёды была да твару, і прымяраў я яе, нібы шляхетную вопратку, не разумеючы, што дадзена яна мне насамрэч навырост. Я ўсё яшчэ радуюся жыццю. Я ўсё яшчэ фармую свой дух і гадую сябе. Я імкнуся жыць у згодзе з гэтым светам, з пакорай і непазбежнасцю прымаючы ўсе цяжкасці і нечаканасці жыцця. Я чышчу свой розум любоўю, бо перакананы, што не страціў веры і што мая ўсмешка надзейна застрахавана нябёсамі ад людзей натоўпу. Калі доўга і настырна шукаць сябе, абавязкова спазнаеш Бога. Знойдзеш яго ў сабе…

Да вандроўкі ў Ізраіль заставалася некалькі дзён. Квіткі на самалёт ужо замоўленыя. Іх застаецца толькі забраць у паломніцкім аддзеле нашай царквы, і я планую зрабіць гэта заўтра. Дні напярэдадні адпачынку як заўсёды эмацыйна насычаныя. І цяжка не пагадзіцца з маім кумірам Мэрфі, што няма межаў таму, наколькі дрэнна могуць пайсці нашы справы заўтра. На паверхню навылазіла процьма незавершаных спраў, і я марна спрабую іх па хуткаму разгрэбсці. Адключаю нават па неабходнасці сотавік, каб адмежавацца ад надакучлівых і не заўсёды карысных тэлефонных размоў, але гэта не дапамагае. На асабістае не стае ні часу, ні сілаў, ні жадання. Яна знаходзіць мяне праз сакратарку.

— Ніякіх заўтра, — настойліва папярэджвае мяне жанчына. — Па-першае, заўтра я не працую, а па-другое…

Якая розніца, што прыгатавала мне гэтая «асоба» на другое. Хочаш, не хочаш, а трэба кідаць незавершанае і перціся праз увесь горад па гэтыя далбанутыя квіткі, быццам бы іх нельга перадаць праз каго-небудзь ці ўвогуле аддаць мне асабіста ў рукі перад ад'ездам. Паломніцкі аддзел знаходзіцца на супрацьлеглым канцы горада, а гэта, як мінімум, некалькі гадзін змарнаванага часу. Словам, на працу можна ўжо не вяртацца.

— Добра, — расчаравана прамаўляю я і кладу слухаўку. Незадаволена зіркаю на сакратарку, абвінавачваючы яе позіркам. Спалоханы тварык дзяўчыны выклікае нездаровы воплеск весялосці: — Бог мой — Скала мая!.. — прамаўляю я.

Дзяўчына кідае на мяне здзіўлены позірк, па ўсім відаць, не разумее маёй іроніі і мармыча ў адказ нешта невызначанае.

— Ну што з табой зробіш, — разводжу я рукі. — Кубачак кавы, і Бог даруе табе твае грахі.

Насамрэч, мне не да весялосці. З кволай надзеяй пазіраю на гадзіннік і вырашаю, як правільна і больш-менш карысна размеркаваць час. Праз гадзіну, не пазней, так было дамоўлена загадзя з дырэктарам, я павінен быў быць у гарадскім статыстычным аддзеле, дзе мяне ўжо другі дзень запар марна чакаюць з дакладам па выніках працы фірмы за мінулы квартал. Патрэбнай інфармацыі на руках у мяне ўсё яшчэ няма, прытым што тую інфармацыю, якую я яшчэ спадзяюся сабраць, трэба яшчэ будзе ўдакладняць, апрацоўваць… Наступствы гэтай маёй халатнасці для мяне непрадказальныя. Як мінімум, ганебныя разборкі, папрокі і пазбаўленне квартальнай прэміі. І гэта, паўтаруся, у лепшым выпадку. Цешу сябе толькі тым, што ўся гэтая зневажальная працэдура з распяццем на крыжы справядлівасці, з прычыны майго адпачынку, мусіць быць перанесенай на невызначаны тэрмін, і ў лепшым выпадку адбудзецца толькі праз месяц, пасля майго вяртання з Ізраіля. Але на той час, спадзяюся, абставіны зменяцца, ды і сам я буду зусім ужо іншым чалавекам, бо ніхто яшчэ з падарожжа не вяртаўся тым, кім быў да яго.

І меў рацыю Геракліт: усё цячэ і змяняецца… Чапляю на твар сур'ёзны выраз і дэманстратыўна лаюся. Дзяўчына не даганяе майго гумору і пакрыўджана патупляе вочы. Крывая грымаса на яе вабным тварыку, вяртае мне добры настрой.

— Бог мой — Скала мая!.. — паўтараю як мантру завучаны мною некалі выраз з Бібліі і, з цяжкасцю стрымліваючы ўсмешку, шчыра шкадую: — Эх, золатка!.. Шкада, што мне нельга матам лаяцца.

Сакратарка вытužвае кволую ўсмешку. З партатыўнага прымача да мяне прарываецца саладжавы голас гламурнай спявачкі. Незадаволена моршчуся, і сакратарка выключае гучнасць.

— А ці ведаеш ты, любая мая, хто такі Эсб'ёрн Свенсан? — па-змоўніцку падміргваю я. Маё не зусім зразумелае, недарэчнае пытанне, мая непрадказальная зменлівасць і зманлівасць настрою ды ненатуральнасць паводзін канчаткова бянтэжаць дзяўчыну. У паветры завісае працяглая паўза. Праз адчыненую фортку ў пакой пранікаюць гукі гарадскога жыцця. Вецер варушыць іх разам з шолахам раскіданых на стале папер. Назіраю, як па руцэ дзяўчыны паўзе выродлівы цень ад настольнай лямпы, і папраўляю фіранку. Пакой нашпігаваны дробязямі і дэталямі. Спантанны павеў ветру агаляе іх існы парадак, дзе кожная з тых рэчаў мае свой сэнс і свой змест. «Нішто не вяртаецца назад, — думаю я. — Усё рухаецца толькі наперад. Маўчанне прамаўляе мільёны слоў, але нават і яны не здольныя выказаць існую цану гэтага моманту…» Яшчэ раз аглядаю пакой. Наша жыццё — і ёсць існаванне сярод гэтых дробязных рэчаў, большасць з якіх непатрэбныя нам. Пераводжу позірк на дзяўчыну і ўсміхаюся. Проста так, без прычыны. Мне дазволена. З заўтрашняга дня я ў адпачынку.

— Існа, золатка маё, тоіцца ў рэчах. На жаль, не кожны з нас здольны распазнаць яе… Мы зусім не цікавімся сабой. Мы не ведаем сябе. Мы корпаемся ў бруднай чужой бялізне. Што мы шукаем там? Шчасця?.. Бога?..

Дзяўчына невызначана паціскае плячыма і маўчыць.

— Не падманвайце сябе, Богу няма месца ў курылках. Ён не павінен туды наведвацца, тым больш там жыць. Ведаеш, што нас, людзей, выратуе? — звяртаюся я больш да сябе, чым да дзяўчыны. — Музыка. Нас выратуе, маё золатка, музыка… Ты шчаслівы, бо ты слухаеш джаз!.. — дадаю я перакананўча пасля кароткай паўзы.

Гэта аксіёма. І яе існасці я адданы з юнацтва. З тых самых часін, калі ўсвядоміў, што ёсць такое сапраўдны сэнс музыкі, з таго самага імгнення, калі невылечна захварэў лізтаманіяй і пачаў без разбору калекцыянаваць гукі. Я і цяпер усё яшчэ прывучаю сваю памяць захоўваць іх дзеля таго, каб дзяліцца імі з іншымі. «Ты шчаслівы, бо ты слухаеш джаз!» — вучылі мяне мае куміры. І я капіяваў іх. Я рабіўся незаўважна іх копіямі. На жаль, усе мы імкнемся быць чыімсьці копіямі, бяздумна адпрэчваючы сваё: індывідуальнасць, самасць… забываючыся, што ў кожнага з нас свой лёс і сваё жыццё. Нішто пакуль не завершана, нішто. Кожная рэч, кожная істота стварае сябе сама. Мы расцем з вядомага ў невядомасць, і цяпер я дакладна ведаю, што мае куміры, — усяго толькі ілюзорная прэлюдыя да майго існага, сапраўднага жыцця, а мая мэта — нішто іншае, як выйсце за межы звыклага, будзённага. І няважна, што гэтая ідэя індывідуальнай свядомасці толькі яшчэ зараджаецца ў маёй галаве, што свята ад яе пакуль яшчэ вельмі бляклае і амаль незаўважнае. Але відавочна адно: што я на шляху, што я іду насустрач гэтаму кволаму агеньчыку. Ён — маяк мне. Ён — святло ў маёй цемры. І за гэта я ўдзячны не сваім кумірам, а сабе самому. Я паважаю Эсб'ёрна Свенсана як асобу. Ён мог бы стаць маім сябрам, бо гэта ён навучыў мяне разумець і адчуваць прыгажосць гукаў. Музыка ніколі не была для мяне клопатам. «Гукі, як сказаў нехта з вялікіх, — гэта вечнасць!» А я сцвярджаю, што гукі — гэта чарнільныя плямы на бясколерным, цнатлівым аркушы цішыні. Менавіта імі бясконцы Бог піша свае ўспаміны: «…пакажы мне адтуліну з голкавае вушка, і Я расчыню перад табой найвышэйшую Браму…» Праз некалькі дзён — роўна сем гадоў, як не стала з намі вялікага Музыкі. Эсб'ёрн Свенсан быў маім аднагодкам, і я абавязкова вазьму яго гукі з сабою ў дарогу…

— Дык ты ведаеш, хто такі Эсб'ёрн Свенсан? — паўтараю я сваё пытанне і дапытліва зазіраю ў вочы збянтэжанай дзяўчыне. Не дачакаўшыся адказу, адказваю сам: — Эсб'ёрн Свенсан — маё збавенне ад тугі… Яго голас — мой голас!..

Дзяўчына не разумее мяне. І не трэба. Галоўнае, што я сам сябе разумею. Я не з маўклівых і не з глухіх, для мяне важна агучыць тое, аб чым я заўжды памятаю. Агучыць і сыйсці незразуметым. Мы для таго і нараджаемся, каб быць самімі сабой.

— Прывітанне шэфу, — кідаю я на развітанне дзяўчыне ды іранізую: — Абавязкова патэлефаную яму, з Ізраіля. Бай, бай!..

Да аўтобуснага прыпынку не вельмі далёка, але, каб не спазніцца, значны адрэзак шляху крочу падбегам. Некалькі разоў парушаю правілы руху і перасякаю вуліцу на чырвонае святло. Сёння мне ўсё дазволена.

Тралейбус, як заўсёды, набіты біткам, і я з цяжкасцю праціскаюся ў салон. Бурчлівая мажная кабета неахвотна дапамагае мне прабіць квіток, потым прыбірае

з праходу вялізную спартыўную торбу, прапускаючы да акна. Дзякую ёй за гэта і з палёгкай уздыхаю. Нарэшце можна разняволіцца. Пераводжу дых і акідваю поглядам салон. Адчуваю схаваную ў паветры і ў чужых настроях напружанасць. Яна не столькі ў саміх паводзінах людзей, колькі ў іх трывожнай маўклівасці. На фоне яе галасы двух пажылых мужчын гучаць неяк ненатуральна і нават задзірліва, агаляючы ілжывую сутнасць гэтага часу. Прыслухваюся. Мужчыны, як можна зразумець з іх кароткіх рэплік, абмяркоўваюць падзеі ва Украіне. Іх погляды на палітычныя праблемы не супадаюць шмат у чым, і таму гаворка паступова перарастае ў спрэчку. Кожны з іх спрабуе акцэнтаваць увагу на сваім, а таму ім даводзіцца ўвесь час перакрыкваць адзін аднаго. Нічога не зробіш, такая ўжо наша краіна: каб цябе пачулі, трэба размаўляць на ўзмоцненых танах. Галоўная мэта большасці — быць датычным да нечага, прыналежыць камусьці: дзяржаве, ідэі, партыі, рэлігіі... Няважна каму, абы толькі не быць аднаму. Аднаму быць страшна. Мужчыны паўтараюць пачутае з тэлевізараў, але трактуюць яго па свойму і, па ўсім відаць, не сыходзяцца ў поглядах. «Русский мир» даўно ўжо ў маім горадзе, і я балюча, з несхаванай трывогай стаўлюся да ўсёй гэтай ашалелай, непрыхаванай прапагадысцкай лексікі, якую чую з дня ў дзень паўсюль, з дапамогай якой пераважная большасць людзей пераказвае і трактуе на манер ідэёлагаў падзеі ў свеце. За ўсімі плёткамі, неабгрунтаванымі і паспешлівымі высновамі, за ўсім неагучаным і скрытым кожны раз паўстае адно і тое ж пытанне, яно вісіць у паветры неагучаным, але яго здольныя хіба не пачуць толькі глухія: «Быць трэцяй сусветнай ці не?..» Грамадства ведае гэтых «асоб з запалкамі», бачыць іх кожны дзень у тэлевізары, але назваць адкрыта іх імёны не спяшаецца. Так бяспечней. Мяне злуе гэтая людская блізарукасць. І ад гэтай безвыходнасці, ад свайго бяссілля мне хочацца крычаць крыкам: «Яна ідзе ўжо, тая вайна! Яе даўно распалілі нашы куміры!.. Проста яна іншая, не такая відавочная, пра якую вы чыталі ў кніжках ці бачылі на экранах. Час іншы — і войны іншыя...» Але я ведаю: крычы не крычы, а наўрад ці пачуюць цябе гэтыя крыкуны. Тое, чаго ніхто ніколі не бачыў, чаго не спазнанаў сваім досведам, чаго не вынес на сваіх плячах, — не існуе ўвогуле. Дзеля таго, каб зразумець відавочнае, трэба, на жаль, і бядзе, і смерці прыйсці ў кожны дом. Ёсць чорнае, і ёсць белае. Ёсць чырвонае, і ёсць карычневае.

Я не дальтонік. Для мяне рэчы відавочныя. І хлусіць нам можна да пары, як і купіць ды ўсыпіць пільнасць. Я прыхільнік жыцця. Я прыхільнік светлых колераў, а таму я нязгодны з тымі, хто імкнецца навязваць мне павагу да жалобных фарбаў. Верагодна, для натоўпу я праблемны чалавек, а таму перасцярогі гэтай бальшыні для мяне зразумелыя. Са мною не камільфо. Людзі любяць, каб з імі згаджаліся. Але я ніколі не стану тым, кім бы хацелі мяне бачыць гэтыя людзі. Я не жадаю апускацца да іх узроўню і жыць разам з імі ў норах. Я адчуваю, што ў свеце адбываецца нешта значнае, лёсавырашальнае. Гэты свет на нашых вачах робіцца іншым, не такім, якім быў раней, і ў прыстойных людзей шмат прычын для неспакою і хвалявання. Занадта многа гора і слёз, занадта многа людской крыві ільецца ў свеце. Не патануць бы нам у гэтым згубным крывавым акіяне, не знікнуць бясследна, як знікла некалі легендарная Атлантыда.

Адрываюся ад думак. За акном звыклая воку безаблічнасць вялікага горада. Чаму мы імкнемся асягнуць неабсяжнае, чаму нашы думкі не прасякнуты любоўю да таго, што ёсць, да таго, што мы маем? Прыгажосць свету ў дробязях. Менавіта з іх, нібыта з мноства размаітых пазлаў, і складаецца наша сапраўднасць. І ці трэба нам ехаць на край свету дзеля таго, каб сустрэцца з Богам?..

— І не страшна табе аднаму перціся ў гэтую далячынь? — дакучае сваімі назойлівымі пытаннямі Аля. У яе голасе чую непрыхаваны здзек. Насамрэч, гэта зайздрасць, звычайная людская зайздрасць. Людзям уласціва перажываць расчараванне ад чужой радасці.

Аля — мая сталая сужыцелька. Сапраўднае імя яе Валя. Але яна яго не выносіць на дух чамусьці, а таму скараціла на адну літару і цяпер цешыць сябе, што так гучыць нашмат прыгажэй. Валя скараціла не толькі сваё імя, яна скарачае ўсё, для яе ўсе рэчы і з'явы недасканалыя, не такія, якімі яны ёй бачацца. Такая ўжо яна ёсць, мая Валя. Мы з ёю людзі розныя, хоць і жывем разам цэлую вечнасць. Прызвычаіліся, прыцёрліся адзін да аднаго, як кажуць, зжыліся і даўно ўжо ўспрымаем адно аднаго такімі, якія ёсць. У Алі я трэці па ліку сужыцель. Дзяцей яна ні ад кога з нас не займела, а таму, гэтае пытанне для яе нязносна балючае і непрыемнае. Размоў на такія далікатныя тэмы мы з ёю не баім. Пра існаванне майго сына яна таксама не здагадваецца, а я ёй і не збіраюся расказваць сваю гісторыю. Калі шчыра, яна і не вельмі цікавіцца маім колішнім жыццём. Такі расклад мяне цалкам задавальняе. Яе, верагодна, таксама. У таямніцы свайго жыцця для яе ўваход забаронены.

— Страшна, — згаджаюся я. — Таму і еду не сам, а з паломнікамі. Так зручней, як мне здаецца. Хоць, калі шчыра, то і з імі баюся ехаць. Раптам не ўпішуся ў кампанію.

— Не разумею, навошта табе гэта ўсё? Які сэнс шукаць Бога ў краіне, дзе вякамі ідзе вайна, дзе праліта столькі крыві і слёз? Няўжо каб знайсці Бога, трэба перціся на край свету?

— Сапраўды, Бог нашмат бліжэй, — пагаджаюся я. — Але пачуццё віны, Аля, гэта — магутнейшы сродак для маніпуляцый. Бог — гэта збор нейкіх сусветных законаў, у маім разуменні, а таму прасіць яго аб нечым, безумоўна, гэта дурное. Тым не менш, калі сэрца шчыміць, даводзіцца паратунку шукаць на краі свету.

— Якога ражна тады прэшся? — недаверліва пазірае на мяне Аля. — Наколькі я здагадваюся, падарожжа гэтае не таннае. Лепш бы на здароўе грошы патраціў, якога ў цябе не так ужо і шмат.

— Не шмат, — згаджаюся я. — Але здароўе, Аля, за грошы не купіш. Банальна, але факт. Калі шчыра, ёсць у мяне абавязак адзін перад жыццём, — не падумаўшы, адкрываюся я і вагаюся, раскрываць ёй далей таямніцу ці не.

— Абавязак? — здзіўляецца яна ды іранізуе: — Перад ізраільскім народам?

— Перад Богам, — удакладняю я сур'ёзна, не звяртаючы ўвагі на яе кпіны.. — Вярнуся, абавязкова раскажу табе сваю гісторыю.

— Чаму не цяпер? — здзіўляецца яна.

— Таму што не час яшчэ.

— Не час, — перакрыўляе мяне Аля і патупляе вочы. — Не разумею, якія такія абавязкі могуць быць у чалавека, які ні ўва што не верыць?.. Ніколі цябе не разумела, ніколі...

У голасе яе чутна крыўда і расчараванне.

— Відаць, ужо ніколі і не зразумею.

— Гэта праўда, — згаджаюся я. — Ды і навошта?..

Адчуваю сваю нікчэмнасць. Месца для нечага новага, пакуль яшчэ нязведанага ў жыцці, амаль не засталося ўжо. Разумею, што з гэтым трэба нешта тэрмінова рабіць, неабходна пазбаўляцца ад гэтага цяжару, ад старых рэчаў, ад выпадковых калег, якія раздражняюць сваёй палітычнай заангажаванасцю, большасць з якіх — пакаленне чорна-белых тэлевізараў, а таму, тлумачыць ім іх жыццёвую бесперспектыўнасць — усё роўна што Алю на ровары вучыць ездзіць. Сяброўства і зносіны з імі нясуць толькі небяспеку і шкоду. Эпідэмія духоўнай блізарукасці, якая за кароткі тэрмін атруціла значную частку грамадства, не абмінула бокам і мяне. З кім жывеш, ад таго і набіраешся. Я, як і гэтыя людзі, губляю свой унутраны зрок, раблюся такім жа бесперспектыўным прыстасаванцам. Мы нібыта сляпцы з вострава Закінтас: нам навязваюць правілы гульні, і мы пакорліва, бяздумна прымаем іх. Людзі схільныя гуляць у гульні без правілаў. Спачатку рабуюць, а потым займаюцца дабрачыннасцю. І ўсё дзеля задавальнення свайго «Я». Іншы раз мне здаецца, што паводзіны большасці з нас не дацягваюць да паводзін людскіх. Калі браць у агуле, мы так і не сталі нацыяй. Мы застаемся толькі «агульнасцю», аб'яднанай не ідэямі, а назвай, мы — жыхары пэўных гістарычных тэрыторый, аб'яднаных не адметнасцю і самабытнасцю культуры, а нікчэмным жаданнем выжыць. Таму ці варта здзіўляцца, што на паверхню з нас лезе ўсё тое бездухоўнае, да якога прыстойныя людзі не маюць ніякага дачынення? Нам жа да лямпачкі ўсё!.. Мы ж «пляваць хацелі на ўсіх!..» Вось і ходзім заплёваныя. Навучыліся падмяняць паняцці, налаўчыліся ашукваць блізкіх. Абыякавасць узвялі ў ранг талерантнасці. Няцерпнасць да хамства вызначылі як канфліктнасць. Счарсцвелі душой, звыкліся з абразлівай сапраўднасцю і робім выгляд, што нічога амаральнага вакол нас не адбываецца. Насамрэч, гэта духоўны генацыд, гэта гвалтаванне чалавека чалавекам, гэта насілле большасці над меншасцю. Мы дазволілі пералічыць нас як бараноў, дазволілі назіраць за намі праз замочную шчыліну, і ўсё дзеля нашай бяспекі, і ўсё дзеля нейкіх высокіх мэтаў. Якіх? Цяпер за намі сочаць паўсюль. Цяпер мы навідавоку, на ланцугу. Таму, зрэшты, якая нам розніца, на якой мове нас абражаюць...

— Будзеце выходзіць?

Нехта далікатна штурхае мяне ў плечы, і я незадаволена азіраюся. Пакрыўджана гляджу на маладога чалавека, потым у вакно, і разумею, што праехаў патрэбны мне прыпынак.

— Буду, — ціха прамаўляю я і раблю крок да дзвярэй.

Са спадарыняй Ларысай, так завуць мэнэджэра, мы знаёмыя яшчэ з мінулай восені, вандравалі разам на Валаам. Ларысе на выгляд гадоў пад сорак. Гэта ўсмешлівая, ветлівая і жыццярадасная жанчына. Адчуваецца, што яна на сваім месцы. У пакоі пануе належны парадак. Мэбля падабраная з густам. Паперы на стале акуратна раскладзеныя. На кніжных палічках стос філасофскіх кніжак. На падваконніках кветкі. У дадатак, Ларыса някепскі псіхолаг. Ва ўсякім разе, мяне яна «пралічыла» ў першы ж дзень нашага знаёмства. Аднаўляючы ў памяці тую колішнюю з ёю гаворку, я схіляюся да думкі, што паводзіў сябе тады не зусім лагічна, наіўна, па-дзіцячы. Круціцца ды прыкідвацца далікатнай цацай было б не варта. Паломнік з мяне сапраўды нікудышні. Вернікам мяне таксама назваць недарэчна. Біблію я, безумоўна, чытаў, але больш дзеля цікаўнасці, чым дзеля духоўнай практыкі. Некаторыя часткі з яе, такія, як «Кніга прытчаў Саламонавых», я і дасюль перачытваю. Малітваў як не ведаў, так і не ведаю. Акрамя хіба толькі што «Ойча наш».

— Ці ўпішуся я ў ваша асяроддзе, як думаеце? — пацікавіўся я ў яе тады.

— Упішацеся, — усміхнулася Ларыса. — З намі розныя людзі паломнічаюць.

Паўза зацягвалася.

— Я павінен прайсці нейкі спецыяльны тэст ці здаць іспыты?.. — парушыў я першым маўчанне і паглядзеў на жанчыну з несхаванай іроніяй. — Калі адмовіце, буду шукаць іншыя шляхі... Але калі ўжо спадобіўся паехаць, абавязкова паеду, не гледзячы ні на што.

— Праблема людзей у тым, што большасць з іх ні ўва што насамрэч па сапраўднаму не верыць. Нават у сваю святасць. Калі шчыра, мне таксама недаспадобы фанатыкі... У тым ліку і рэлігійныя, — прызналася яна, ігнаруючы маю іронію. — Ужо нават тое, што вы наважыліся паехаць, што Бог вас спадобіў наведаць Святую Зямлю, заслугоўвае павагі. Ніхто не вяртаўся з паломніцтва тым, кім быў да яго. Дасць Бог, і вам пашанцуе...У тых, хто заблудзіўся, ёсць шанец знайсці дарогу. Тыя ж, хто нікуды не падаецца — нябожчыкі...

«О-о! Мысліць гэтак жа, як і я!» — усцешыўся.

— Гэта сапраўды так: калі вам без розніцы, дзе вы цяпер знаходзіцеся, значыць, вы не заблудзіліся, — сказаў я і на ўсякі выпадак удакладніў: — Адзін з законаў Мэрфі.

— Краіна, у якую вы едзеце, змяняе людзей, гэта дакладна, — праігнаравала маю літаратурную дасведчанасць Ларыса. — Хацелася б, каб і вашы метамарфозы былі станоўчымі...

Паднімаюся па стромкіх вінтавых прыступках на другі паверх і ціхенька стукаю ў дзверы — за імі цішыня. Стукаю яшчэ раз — ніхто не адказвае. Чакаю хвіліну і спускаюся ўніз. Сустракаю Ларысу на выхадзе з памяшкання.

— Ну, нарэшце, — ускліквае яна задаволена. — А я вас чакаю ўжо. Вы хоць не перадумалі?

— Што вы? Безумоўна не, — бянтэжуся я і апраўдваюся: — Яшчэ ж ёсць час. Некалькі дзён наперадзе.

— Па-першае, не некалькі дзен, а менш. А па-другое, заўтра я не працую, а квіткі на самалёт толькі вы адзін не забралі. Калі шчыра, сёння мне таксама не да вас, так што прабачце, адразу ж пяройдзем да справы.

Мы моўчкі паднімаемся на другі паверх. Яна адчыняе пакой і запрашае сесці.

— Хачу вам сказаць, што група сфармавана цалкам, — тлумачыць Ларыса. — Як і планавалася, складаецца яна з пятнаццаці чалавек. Пераважна гэта жанчыны. Ёсць, праўда, некалькі сямейных пар.

— Зразумела, — іранічна ўсміхаюся я. — Нашым мужчынам не да паломніцтва. Ім грошы зарабляць трэба...

— Кватэравацца будзеце ў адным пакоі з айцом Серафімам, — не зважаючы, працягвае спадарыня Ларыса. — Ён вашага ўзросту. Не хвалюйцеся, айцец Серафім вельмі прыстойны і аўтарытэтны чалавек у нашай епархіі, спадзяюся, вы з ім пасябруеце.

Я згодна ківаю галавой.

— Збор у нядзелю раніцай ля царквы. А шостай гадзіне вас забярэ наш царкоўны «бусік». Вылет з Мінску пасля абеду. Вось і ўсё, калі коратка, — кажа яна і марудна корпаецца ў шуфлядцы. Нарэшце дае мне файлік з паперамі. — Тут квіткі на самалёт, страхоўка і напамінак. Праграма можа мяняцца, самі разумееце, там неспакойна. У Бэн Гурыёне вас сустрэне наш рускамоўны гід.

Спадарыня Ларыса вытрымлівае паўзу, потым працягвае мне перавязаны чырвонай стужкай невялічкі пакунак.

— Гэта... — марудзіць яна. — У мяне да вас асабістая просьба. У лаўры святога Феадосія, што ў Палесціне, а вы там абавязкова будзеце, ёсць наш чалавек, наша зямлячка... Сястра Фаціна. Я шчыра прасіла б вас: знайдзіце яе і перадайце ёй гэты пакунак. Кожны год мы перадаем ёй праз нашых паломнікаў пачастункі. У пакунку напамін аб нашай Беларусі. Знайдзіце яе абавязкова, — паўтараецца яна.

— Безумоўна, перадам, — абяцаю я. Нашы позіркі на хвілінку сустракаюцца. Твар у спадарыні Ларысы пануры і сур'ёзны.

— Значыць дамовіліся, — адводзіць яна вочы.

— Не сумнявайцеся, — спяшаюся я.

— Дарэчы, у гэтым манастыры доўгі час пакоілася наша асветніца Ефрасіння Полацкая. Ведаеце пра гэта?

Ківаю галавой. Безумоўна, ведаю. Болей таго, хачу пабыць у тых мясцінах, дзе жыла ў свой час і дзе была пахавана беларуская праведніца. Гэта адна з маіх мэтаў спантаннай і неймавернай паездкі на Святую Зямлю...

Любі акно

Марыя БАРАВІК

1.
Глядзіць пытанне у акно,
Дае мне думкі валакно.
З яго цяпер мой тчэцца сон
Імклівым хмарам наўздагон.
Мо здарыцца, што ў часе недзе
Яго мне лёсіць перагледзець.
І гэту высь, і шыр з размахам
З лясного поўдня аж на захад.
Аж закругляецца здаля
Па-за-падсвільская зямля.
Высока тут не толькі сонца,
А часам, сум у зорнай гронцы.

2.
У памяці занылa дно:
Гляджу ва ўсходняе акно.
Там брат на поўнач ад мяне,
На Балтыцы, у вечным сне.
А блізка ў полі, за гарой,
Калісь застаўся тата мой.
Рукой падаць — во хата прама —
Адсюль пайшла да таты мама.
І на паўднёвы ўсход — Сярога.
Пліта над ім — шчымлівы знак.
Ніжэй — бяздумная дарога.
А быў са мною, ля вакна.

3.
Няма яго — зрабіўся сном,
Хто выбраў гэтае акно.
Яно зусім не любіць штораў:
Яно адкрытае да зорак.
І марна жмурыцца ліхтар.
Яно ж узнятае да мар,
Для руху думкі, пачуцця,
Ад каляровага жыцця.
З маім акном зімой і летам
Вітаюцца вятры са свету.
А з белым светам кожным раннем
Душа вітаецца старанна.

4.
Жывільны вецер на пацеху
Казыча возера, цярэбіць.
Яно заходзіцца ад смеху,
А ён ужо — у небе недзе.
Бусла штурхае пад аблокі,
Яму збівае накірунак
І крылам не дае палёгкі.
А ў дзюбе птаха падмацунак
На рост і сілу буслянятам.
У тым гняздзе, да ветру ўзнятым,
Што на бетоннай тычцы звіта,
Трывогай да яе прышыта.

5.
Гляджу на бор і цень баровы,
На светлы ветлівы трохкутнік.
Дык там ці кветкі? Там каровы
Скубуць мядунку і трыпутнік.
Дубы мацуюць бліжні бераг,
Бяроза ў ветравых парывах
Схіляецца пад хмарай шэрай
Суком з выявай конскай грывы.
Заселі ў сад зялёны хаты.
Галовы іх прыгладзіў вецер.
Здаецца ім, што дзень багаты
Спакоем на бялюткім свеце.

6.
«Любі акно», — душа мне кажа, —
Яно тваё штодзень, штовечар.
Ноч не бывае ў ім, як сажа,
Бо з ранкам дадзена сустрэча.
Акно — прарыў у свет-прастору,
Аж за бярозавыя косы.
Хай за азёрка — не за мора,
На бляск і туманоў, і росаў.
Яно ў твой верш наставіць косак,
Яно ў вачах запаліць дзіва,
Пакажа воблакаў прачосы
І скажа, што блакіт шчаслівы.

7.
Акно, як ветлівы філосаф,

За гарызонт твой зрок скіруе
Ад гэтых хмаравых палосак.
І думкі дзіўна прафільтруе.
Уім ёсць зместа зімы і лета,
Вясны і восені самотнай.
І праяўляецца ўсё гэта
У позірку тваім вільготным.
Няма ў вакне тваім застою.
Хоць і праз марыва густое,
Імкнецца зрок у адкрыццё.
Акно — святло, акно — жыццё.

8.
Як зловіць позірк твой натхненне
Праз промень цёплы ці пякучы,
Акно разбудзіць летуценне
На кручы сноў, на думнай кручы.
Любі сваё акно ў прастору,
Каб угледацца не ў задворкі —
У птушку над зялёным борам,
У сонца, маладзік і зоркі.

9.
Любі, як слёзы набухаюць
На шкле ў нервовай навальніцы,
Як першы вецер уздыхае,
Каб у дажджы не утапіцца.
Як вогненныя мышкі ў норкі
(У хмары цёмныя) ныраюць.
Трымцяць віхлястыя аборкі,
І петлі зззяюць з небакраю.
І, як маланкавыя ніткі,
Не сшыўшы хмаравыя сшыткі,
Секунду ззяннем закрапалі,
Пакуль пярун глядзеў на палі.

10.
Любі вакно, калі вясёлка
Абдым пакажа над пасёлкам.
Яе характар каляровы
Твае аж выгінае бровы.
Любі астылаю парою:
Збуджай у снежным роі мроі,
Як і ў нябесным думкі-зоркі
З салодкім прысмакам і горкім.
Любі, калі тугу сцірающь
Гракі, буслы перад вачыма;
Надзея волю выбірае.
І сніцца шчасная Айчына.

Паветраны змей

Фелікс БАТОРЫН

***

З ідэі ў ідэю, з надзеі ў надзею,
У веру ізноў з паняверкі —
Вось так і жыву я, вось так і мадзею
І множу прыкідкі-прымеркі.

Куды ні прыду — у завулак,
на плошчу —
Прасторы для сэрца не бачу,
І шчыра зайздрошчу,
нязлосна зайздрошчу,
Хто ўмее і можа іначай.

Выбар

…Пока не выбрал —
выбор есть.
Кірыл Кавальджы

Ёсць карлы і клары,
крадзеж і каралі,
Палац, і дамок,
і турма.
Ёсць выбар у тых,
што яшчэ не абралі,
А ў тых, што абралі, няма.

Каторы ўжо век паміж
пеклам і раем
З аглядкаю на Задыяк
Мы ўсё выбіраем, усё выбіраем —
І выбраць не можам ніяк.

***

Ручай нічый, і лес, і поле,
І неба з зоркамі ў прыполе.
Ад узыходу да ўзыходу
Усё смакуе хмель свабоды.
І толькі чалавеку горка
Быць нічыім,
як лес ці зорка.

***

Наўкола снежна
і лясіста.
Лыжня збягае пад адхон.
Сваё вяселле галасіста
Спраўляе чарада варон.

І гэткі гучны грай птушыны —
Трыумф варонінай душы, —
Што анямелі ўсе машыны
Непадалёку на шашы.

Паветраны змей

А змею не ляціцца нізка,
Як нітку хто закарацíў.
А змею неабходна нітка:
Увысь штурхае супрацíў.
А змей, парваўшы нітку, рыне
У сінь, якой мяжы — нідзе.
А змей без ніткі з высяў сініх
На шэры прах зямны ўпадзе.

Пазнака лёсу

Алесь КІРКЕВІЧ

***

Гэта горш за адсідку ці здраду сябра,
Горш за выбарчы фарс,
Горш за жыццё паперы й асадкі,
Горш за вайну для Вас.

Гэта як быццам калені ў снезе
І яма перад табой.
І зараз мазгі заменяцца ў месіва,
Жылы — у перагной.

Смех за спіной ды жарты расейскаю.
Б'е ў пустэчу баёк…
Шэрань бяроз, запальнічкі крэсіва —
Ды рухавік шчэ не змоўк.

…Словам сваім, у сацсетках адточаным,
Так жа выпальваў уішчэнт,
Быццам па хмарах мы ўчора не крочылі,
Зораў задраўшы тэнт.

Зорная

Пазнака лёсу на ілбе.
Папераменна ззяюць зоры.
Тваіх вачэй прастора мне
Дрыгву ператварае ў мора
І вочы колеру дрыгвы
Дрыжаць, нібы на небасхіле.
Падымеш галаў — разам МЫ
У зорных сферах, не ў магіле!

***

Ці напішаш мне першая
Вершам
Ці, можа, празай?
Ты можаш па-рознаму.
Ведаю,
Паклічаш мяне на сустрэчу,
Як цемра апусціцца вечарам.
Ведаеш… цемру —
Перамагаюць свечкі!
Яны былі б сёння дарэчы
У нашым зямным раі…
«Ведаеш?»
«Ведаю…»

***

Рывок наперад долі-баязліўкі —
Тым больш рашучай,
чым менш шансаў на жыццё.
Цяжарнай перамогай,
абцяжаранай прапіскай,
А пад прапіскі штампам —
сэрцава біццё.

Дамокл не вытрымаў, а меч упаў:
Без працы сёння не застанецца Харон.
Пасаду нехта страціў,
нехта — мовы дар,
Калі выносілі на задні двор
з палацу трон…

Забыты край

Пісьменнікі ва ўсе часы помсцілі тым, хто без дазволу «кранаў» іх творы.

Зразумела, па-мастакоўску. Калі падробшчыкаў свайго тэксту нямецкі філосаф адправіў у плаванне разам з дурнямі, то І. Катлярэўскі нейкага шляхціца Парпуру, які самавольна заняўся выданнем ягонай «Энеіды», у наступных раздзелах паэмы змясціў у пекла. Паэты, нібы маці пра дзяцей, клапоцяцца пра «маральнае здароўе» твораў.

У «Сказе пра Лысую гару», напрыклад, змешчаны дадатак «Папярэджанне падробшчыкам». Потым аўтар уключыў у наступныя выданні «Другое і апошняе папярэджанне падробшчыкам», што сведчыць аб істотнасці падобнага раздзела ў агульнай задуме твора...

Незадоўга да смерці народнага паэта я перадаў яму працяг паэмы, напісаны ў Гомелі нібыта ад імя жанчыны. Ніл Сымонавіч быў вельмі здзіўлены і ўсцешаны падобнай спробай. Аўтар твора, як пазначана ў тэксце, — Вядзьмарка Лысагорская. Называўся ён «Лысагорская лірычная». Надрукаваны на машынцы, складаецца з «Уступу», трох раздзелаў і «Эпілогу»; агульны аб'ём — чатыры старонкі машынапісу; замест некаторых слоў шматкроп'і (спрацаваў унутраны цэнзар). Уяўляе сабою споведзь жонкі Ведзьмака Лысагорскага, якая пераняла творчы вопыт мужа і цяпер хоча распавесці «пра горкае жыццё жанчын на Беларусі, пра тое, чым каханне вымяраюць, пра тое, як мужчыны вымірають»...

Залежнасць ад «Сказа» вельмі выразная, што і зусім не дзіўна...

Вядзьмарка Лысагорская

Лысагорская лірычная

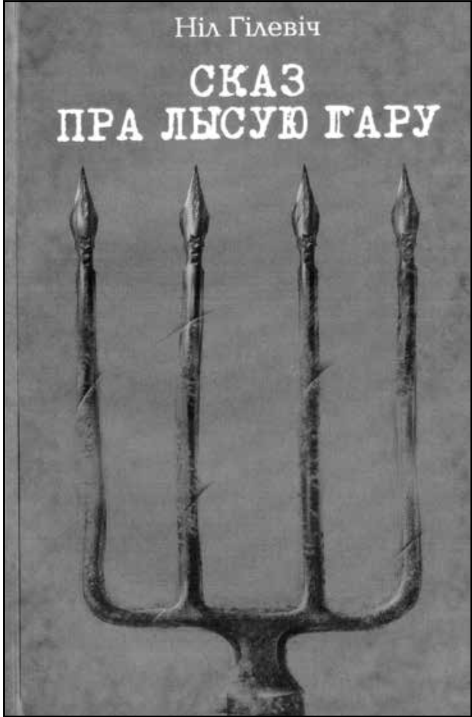
«О, край мой родны, ты выкляты богам!»

Уступ

У гэтай споведзі я расказаць бяруся
Пра горкае жыццё жанчын у Беларусі.
Пра тое, чым каханне вымяраюць,
Пра тое, як мужчыны выміраюць...
Вядзьмак мой Лысагорскі вершы піша,
А сам начамі.../ножкай/ не калыша,
То — у бутэльку ён глядзіць, а то налева,
Мяне ж завуць другія каралевай!
Мой Лысагорскі — лысы ён і горкі.
Які тавар, такі таму і попыт,
Ды дзякую, што не блудніцы-зорцы,
А жонцы перадаў свой творчы вопыт.
І вось сціло ў руках сваіх трымаю,
Бо расказаць вам тое-сёе маю...

I

Забыты край...
Ніводнага мужчыны!
Гляджу цнатліва ўдалеч з-пад рукі,
З якое, падкажыце мне, прычыны
Вакол — ці блазнюкі, ці гаўнюкі?..
Забыты край...
Спрадвечнае праклацце
Над Беларуссю роднаю вісіць.
Найлепшае я апранаю плацце,
Пайду сабакам сена лепш касіць!
Чужынцы! Дзе былая ваша слава?
О, белакуры вікінг, о, татар!
Заіржавелі латы Вячаслава
Адамчыка, і ківеры гусар
У Саюзе родным параслі травою.
Апошні шляхціц ўсеўся на насест,
Гардзіцкі не махае булавою,
Вярцінскі вершы яйкамі нясе!
Ды што казаць! Саюз — такая справа,
Ад аксакала — да маладняка,
Хоць злева падступайся, хочаш — справа, —
Усе накшталт Алеся Рыбака,
Нягеглыя, нядбайныя заморкі,
Ім толькі порах пад сябе пускаць.
На белы ножанькі ўздзену я апоркі,
Пайду таго, адзінага шукаць!
Скажы мне, вецер, дзе той прынц заморскі?

Гукаю — рэха ўдалечы звініць...
Мне адгукаецца Алёха Кулакоўскі...
А што мне з небаракаю рабіць?..

II

Над Лысагор'ем вецер не лунае,
Вакол стаіць святая цішыня...
З ванючым смыкам Скрыпка выпаўзае,
За ім — уся астатняя х.....
Салодкага, глядзі ты, захацелі!
А ці ты справішся з жанчынаю, другі?
Ты бурбалкі пускаў яшчэ з купелі,
Дык зараз лепш сядзі і не п...!
Вам толькі б упустую паплявузгаць...
Ды — з роту дым, а ззаду — гук адзін.
Вось выйшаў Хомчанка з ... х... на вуснах,
З вісячай лямпаю сваёй, як Аладзін...

III

Забыты край...
Як хочацца мне плакаць!
Ад горкай безвыходнасці такой.
У выдавецтве ўсеўся Янка-лапаць,
У «Маладосці» — дрында Сіпакоў!
А да таго ж узяць Алега Лойку,
Хіба ён здольны на вялікі які?
У «Полымі» сядзяць адны шаройкі,
Адзіны Жычка — хлопец быў не промах:
Сябе жаночым кодлам абкружыў...
Вось і цяжарыць Р. Баравікова,
Ах, Жычка, Жычка, ды каб ты так жыў!
Адна ляжыць, самотная, у ложку,
Аўдоця Лось, жанчына хоць куды;
Пасляць бы ёй Бялевіча Антошку,
Каб не было яшчэ якой бяды.
Ды што з яго! Ён, як каліф у кайфе.
Ін выно верытас даўно знайшоў.
А можа Кучар?
Кучар хоча ў Хайфу.
Савіцкі? — Той на пенсію пайшоў!
Вярба ж у Мінску ссохлася да ліпкі...
Калі раней — хоць на чужым плячы
Ці А. Шаўні, ці аксакала Віткі,
Дык зараз — лепш на поўдзень уцячы!
А ў Кактэбелі — зноў вербагвардзейцы.
На гэты раз — ўжо крытыкаў атрад.
Ды што ёй з іх? Яны нібы індзейцы
У прэрыях: ні ўперад, ні назад!
Жанчыны-літаратары — у вырай
Паразляцеліся па розных гарадах.

IV

Там звякне Басуматрава на ліры,
А там — Тулупава з самотаю ў вачах.
О, дзе ж вы, рыцары, о дзе ж вы, Дон-Жуаны?!
Якім жа чынам свет пазбыўся вас?
Прывідам толькі шляхціцаў жупаны,
Прывідам толькі рыцар Фарцінбрас...
А тут — ні выгляду, ні прозвішча, ні ліры!
Адзін Бакаль, а той — зусім Бурдзель!
І іншыя кудлатыя сатыры,
Ператварылі што паэзію ў бардэль!
Гаротныя, я ў роспачы куваю.
Як мне жыццё нанова распачаць?
Бо доля ўжо жаночая такая...
Хачу развод я з Лысагорскім ўзяць!

Эпілог

Забыты край...
З адзінаю надзеяй
Як Зульфія на Блізкі Ўсход гляджу:
Ці то паб'юць арабы там яўрэяў,
Ці тыя ім пад хвост загнуць важжу?..

Пра гэта ж пафасна гаворыцца ў «апакрыфічнай» шостай частцы «Сказа пра Лысую гару», якая ананімна распаўсюджвалася асобна ад «кананічнага» тэкста. Так, змест паэмы выдання 1988 года склалі толькі чатыры часткі з заключным раздзелам «Замест эпілога.» Пра гэта сведчыць сам аўтар, які сцвярджае, што пасля рассылкі ў красавіку 1971 года паэма «складалася толькі з пяці раздзелаў (пяты — «Замест эпілога»). Лічба шэсць падкрэслівае, што яшчэ адзін ананім далучаецца да велічнай справы, працягваючы тэкст паэмы новай часткай, якую пазначае лічбай 6.

Сказ пра Лысую гару

Частка шостая

Цясляр не сядзе век за кросны,
Жняя не стане кавалём,
А вось бывае, што зайздроснік
Ў паэты прэцца напралом.
І хоць ён рытмікі не чуе,
І мовы роднай — ані ў зуб,
Радкі шурпатыя шрайбуе
І ўзводзіць нехлямяжы зруб.
Не прыжывецца ў доме муза?
Не будзе твор чытаць народ?
Начхаць на ўсё! Праз колькі год
У члены творчага саюза
Пралезе гэты вершаплёт
І зойме важную пасаду,
І класікам даваць параду,
Як не пісаць і як пісаць:
Спярша тактоўна, незласлівa:
«Аднак...» «Падчас...» «І лепш магло б ...»
Каб тогаю добразычліўца
Прыкрыць бычыны цвёрды лоб.
Затым смялей: «Няўдала». «Слаба».
Усіх — пад нож, усіх — з пляча...
Я ведаў гэткага нахаба —
«Паэта» К.ышку-смаркача.
Вучыў пісаць ён верш і байку,
Аповесць, п'есу і раман...
І ўцёк, разбіўшы балалайку,
Пад скамароньні балаган.
З Парнаса кубарам скаціўся
Яго сябрук — С..альцоў Міхась,
Ён здонжуаніўся і спіўся
Ды мордай пляснуўся ў гразь.
Былі ж абодва ўжо ў абойме,
Былі, як кажуць, на кані.
І ўслед за імі лезлі плоймай
Бяздарныя Канэ-Шаўні.

Мне з Лысае гары, паверце,
Усё да кропелькі відно:
Хто, як ракета прэ ў бяссмерце,
Хто ціха коціцца на дно.
Таму! Бо змог у час прыкмеціць —
На тое ж я і ёсць вядзьмак —
Што ў вершыках Прыходзькі Пеці
Як вішні спеюць — дробны мак.
Што Звонак не адзеў валёнак,
Бо ён і ў семдзесят — арлан,
Паціху спакушае жонак
Тых лысагорскіх пасялян.
Якія д'яблу прадаліся —
Начамі ловяць славы цень,
Забыўшы, як рыпяць масніцы
Туды, дзе жончына пасцель.
Падглядзеў, як Алесь Бачыла
Нёс на Парнас сваё тачыла.
І я падумаў: «Вось дык хват...»
Напэўна ж будзе лаўрэат...»
Але прайшла зіма і лета,
І дзесяць лет і многа зім,
Не стаў Бачыла А. паэтам,
Змарнеў зусім.
Яму на пяткі наступае
Спрытняга Лукша Валянцін,
Лібрэтта сумныя стругае
Без Алтухова ўжо, адзін.
На «К» усе бяздарныя у «ЛІМе»:
Капусцін. Каршуноў, Шымук
І Федасеенка-Барсук,
Ды Жычка творамі пустымі
Частуе чытачоў, а з імі
Хаўтурыць заадно Ул. Крук.

Расце лік паэтычных брацій...
Здаўна так павялося ў нас:
Не толькі жонку — сына, зяця
Цягнуць прывыклі на Парнас.
Альянс Лужанін плюс Пляфмбаум,
Ступіўшы крок, размяк і змоўк.
Літаратуру ж не пазбавіў
Ад шлюбаў-трукаў іх урок.
Вяселлі вольныя па-польску
Варганіць Арцік Зэйдаль-Вольскі,
А там, глядзіш: праз пару год —
Па-італьянскаму развод.
Натхненне — Галі Вернасевіч,
Яўсеевай, — жывы прыплод,
А сам тлусцее і расце ён
Углыб і ўшыркі спакваля,
Для ўсіх хапае траў мурожных
У беларускай старане...
Вунь на літфондаўскую пожню
Бярозкін выпусціў Канэ:
«Грызі травіцу, кабыліца,
Няхай ласніцца з тлушчу поўсць.
Твая задача — жарабіцца,
А везці воз — Іваны ёсць».
Панізнік, як той нішчы, свішча,
Струменіць юшка-каламуць,
Чакае: духу дасць Янішчыц,
А той самой няма чым дзьмуць.
Калісь не толькі на паперу —
І ў вочы секануць магла,
Пакуль т...му афіцэру
На ўторы ключ не аддала.
Да сціплых слава век не прыйдзе
На сырамятным паваду
Пальчэўскі цягне Цулукідзе
У цэх дзіцячы піць бурду.
Хто маладым паспачувае?
І Брыля-Янкава рука
У супер-геніі ўздыме
Як зяця, так і сваяка.
Ніхто тут слова не прамовіць,
Бо з плана выляціць ураз, —
Сынка-бамбізу Марціновіч
Штурхае моўчкі на Парнас.
І Асіпенка, поп-растрыга,
З амвона песеньку пяе,
Каб байструку — Алесю Крыгу
Даць лаўры, — мо і не прап'е.
А Венька Рудаў хоць з прахвостаў,
Пад старасць трапіў у канфуз,
Здурнела баба: «Жонкай простай
Быць не хачу — цягні ў Саюз!»
Стаў на калені перад Люсяй
Алёша — дабрасельскі дзед:
«Я не стары яшчэ, бабуся,
Дазволь, я на цябе ўзбяруся,
Мо ў нас народзіцца паэт...»
Кляне біблейскага Анана
Ул. Караткевіч так і сяк:
Нашчадкаў мець бы непагана,
Ды семя выліў у кулак.
Вядома ж, як радні багата,
Пажар не страшны жабракам.
Збудуюць талакою хату,
Збяруць на кніжку па радку,
І сумны будзень стане святам...
Дзе пагулянка — там ракой
Я. Семяжонаў — швагер Танка,
Пляменнік Танка — І. Скурко.
І не зайдрошчу я патомкам, —
Якім жа стане іх Парнас,
Калі пладзіць сабе падобных
Пачнуць Тармола, Чэрня, Клаз?
Тады ўся бездар развінецца,
Гайнёй у вечнасць сігане,
Засее нашу ніву смеццем —
Ніхто й сцяблінкі не сажне.
Дарэчы, ўспомніў я Тармолу.
Вось дзе паэт — не бачыў свет:
Ні мадрагалу, на крамолы
Не можа выседзець як след.
Калі Бураўкін прэцца ў моду,
Сяброў адсунуўшы плячом,
Гілевіч смокча верш народны,
А Жычка — трактарную оду
Варганіць гаечным ключом,
Грачанікаў блізнятак множыць,
Вярцінскі цень гне на пляцень, —
Тармола й гэтага не можа,
Гудзе, як сонны авадзень.
А пыхі! Ён трыбуну мае —
Блакітна-шэранькі экран,
І толькі сам сябе ўсхваляе,
Грыміць, як швецкі барабан...

Іван Штэйнер,
доктар філалагічных навук

Літаратура — як духоўны дар

Калі я прыгледзеўся да аўтарскага складу калектыўнага зборніка «Вешчуны ідуць на Беларусь» («Кнігарня пісьменніка», «Кнігазбор», 2017) двух апошніх выпускаў Школы маладога пісьменніка, якая працуе пры Саюзе беларускіх пісьменнікаў, то налічыў ажно 25 дзяўчат і 7 хлопцаў...

Найчасцей сённяшнія маладыя літаратары пішуць пра свой унутраны свет, пра ўласныя вычуванні свайго жыццёвага атачэння, а таксама на актуальныя грамадскія тэмы, зрэдку пра каханне. Адчуваецца, што глабалізацыя свету і яе асноўны лакаматыў, — прагматызм ва ўсіх сферах чалавечай дзейнасці, — гэта найбольш часты складнік іх сюжэтаў і ўвогуле празаічных, па-мастацку яшчэ далёка недасканалых, тэкстаў.

Пры чытанні калектыўнага зборніка «Вешчуны ідуць на Беларусь» у мяне склалася ўражанне, што большыня аўтараў альбо не чытала, альбо даўно не перачытвала лепшыя апавяданні нашых выдатных пісьменнікаў, аналізуючы і супастаўляючы іх творы ў працэсе закладкі асноў уласнай літаратурнай кухні. А гэта ж класічны фундамент, на якім малады беларускі празаік павінен выбудоўваць і намольваць асабісты храм для свайго жыццёва-грэшнага спавядання.

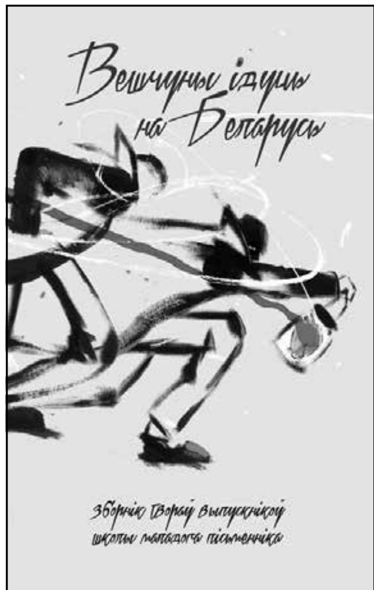
Вядома, сёння адукаваныя людзі засвоілі азы літаратурнай працы (як від, як жанр, як тэкст, у рэшце рэшт), навучыліся (і пры жаданні могуць удасканальвацца) прыстойна пісаць і, карыстаючыся навейшымі тэхналогіямі ды тэхнічным прасоўваннем напісанага і выдадзенага, могуць увасобіць (і ў асобных выпадках даволі паспяхова) сваё імя ў сучасным літаратурным працэсе. Гэта неаспрэчна, бо відавочна. Але каб ствараць літаратуру як МАСТАЦТВА, прабачце, тут ужо трэба мець талент. Адны кажуць, што ён ад Бога (прыроды і родавага наследавання), іншыя — што ад вялікага пожаду і катаржнай працы... Уласна я ўспрымаю гэта складнікамі аднаго цэлага.

Цяперашні час страчвае ўнармаваныя формы жыцця — дэмакратыя і глабалізацыя спараджаюць стыхію грамадскіх дзей, учынкаў, вычуванняў, разбіваюць гармонію людской сусветнай уладкаванасці і змушаюць асобнага чалавека перадольваць узніклыя перашкоды дзеля захавання яго ўласнай унутранай упарадкаванасці. Адсюль — бясформеннасць, нелінейнасць пісьма, страта пэўнасці і напоўненасці сюжэтнай асновы твораў. І — пошук ды ўратаванне свайго індывідуальнага чалавечага я-свету ў дыфузійным і хутказменным людскім сусвеце... Уласны стыль — аснова мастацкай творчасці. Няма яго — няма ні пісьменніка, ні твора. Ёсць — літаратар і тэкст.

Нельга сказаць, што сярод аўтараў згаданага зборніка адсутнічаюць здольныя і адораныя талентам людзі. Яны ёсць, і ўжо прадбачаецца іх магчымае праяўленне напоўніцу ў недалёкім часе. Аднак называць і ўсхвальваць канкрэтныя імёны пакуль паасцерагуся (намёкі мной зроблены). Неўзабаве яны самі выявяцца і скажуцца. З новымі творамі і ўласнымі кніжкамі гэтых аўтараў чытачы не прамінуць сустрэцца.

Якія ж агульныя тэндэнцыі (станоўчага і адмоўнага характару) можна вызначыць у творчасці маладых аўтараў?

Пры ўважлівым чытанні адчуваецца, што ў большасці твораў бракуе сямейнага (хатняга) цяпла. Недастатковая акцэнтаваныя ў асобных аўтараў грамадскія і грамадзянскія аспекты сучаснага беларускага жыцця. Наўпрост кажучы, адсутнічае *задышлівае дыханне* Беларусі, яе нацыянальныя і грамадскія праявы. Слабыя, без цэнтрабежнай (узаемапрыцягальнай) сілы, унутраныя дыялогі герояў (і, як вынік, узаемаадносіны аўтара і герояў). Хацелася б верыць, што жыццёвай гармоніі можна дасягнуць і пры рознавектарным успрыняцці свету... Тут

жа часцей за ўсё пераважае маналог, калі чалавек-герой і чалавек-творца роўнааддаленыя для паразумення і ставяць сябе ды свае ўнутраныя светапогляды па-над агульнай праблемай чалавечага жыцця. Падчас натуральна спрабуюць збегчы ад цяжкасцяў рэальнага светаўладкавання ў свае змроеныя метафарычныя «хованкі» (казкі, фэнтэзі, гістарычныя фантазіі і падсвядомасныя прадчуванні ды псеўдафіласофскія алюзіі магчымага). Гэта вельмі просты і даступны метад, але ён не вырашае задачу і сутнасць сапраўднага мастацтва і літаратуры... Матывы экзістэнцыі ў апаведах таксама маюць адценні прыватнага характару, хоць смерць лунае ў тэкстах і падтэкстах ці не кожнага твора зборніка.

Выклікаў цікавасць апавед, назвам якога азагалоўлены ўвесь зборнік літаратараў-дэбютантаў («Вешчуны ідуць на Беларусь»). Дваццацісямігадовая **Марыя Маляўка,** евангельская хрысціянка, аматарка дзікага агратурызму і адна з найбольш таленавітых у гэтым выданні, *«лічыць, што пісьменнік мае дзівосны дар: называць тое, што не мае імёнаў».* Сюжэт твора такі: у забытую палескую вёску, дзе людзі жывуць як могуць, а не як хочуць, напярэдадні Калядаў прыходзяць «тры Вешчуны з Усходу»... Пасля сустрэчы з імі як бы нічога лепшага ў жыцці вяскоўцаў не адбываецца, апроч таго, што іх абяцаюць далучыць да сеткі інтэрнэту, ды хлопец, які загруз з машынай, на якой вазіў дапамогу дзецям Данбаса, пасля таго, як людзі дапамаглі яе вызваліць са снежных сумётаў, прапаноўвае ім падарожжа на свята ў бліжэйшы горад...

«— Слухайце, паедзем сёння ў горад, у царкву. Вы выручылі мяне, а я вам зраблю штосьці прыемнае. Пабудзем на свята сярод людзей<...>

— Здаецца штосьці зрушылася з месца, — сказала сястры Надзейка.

— Ага, зрушылася. Мы.»

Апошні абзац тут, вядома, выразны і важны. І ўсё ж не зусім зразумела, што канкрэтна даводзіць спадарыня Маляўка ідэяй свайго твора: ці то, трываючы і не губляючы веры, чакаць прыходу «вешчуноў» з добрай весткай, ці то самім, змагаючыся і ствараючы, набліжаць жада-

Каб ствараць літаратуру як МАСТАЦТВА, прабачце, тут ужо трэба мець талент. Адны кажуць, што ён ад Бога (прыроды і родавага наследавання), іншыя — што ад вялікага пожаду і катаржнай працы...

ныя перамены. Гэта аддадзена на водкуп чытачам і іх выбару. І такі варыянт не ёсць горшым.

У **Крысціны Бандурынай** апаведы з глыбокай задумай, але з не заўсёды дарэшты спраўджаным ажыццяўленнем. Маладой аўтарцы яшчэ бракуе мастацкай саліднасці, хоць, трэба прызнаць, мова добрая, стыль роўны і тэксты чытэльныя. Крысціна, дарэчы, ужо атрымлівала «Залаты Апостраф» ад «Дзеяслова». У **Надзеі Бароўкі** акрэслена спроба напісаць яркі мастацкі твор. На жаль, вынік пакуль не надта ўражлівы. Маладому літаратару **Аляксандру Дамброўскаму** пакуль што бракуе майстэрства і мастацкага вопыту. Ён чалавек удумны, афарыстычны, схільны да структурнай выбудовы тэксту.

У **Яны Еўдакімовіч** ёсць добрая аснова для працягу і развіцця мастацкай літаратурнай творчасці. У зборніку змешчаны толькі адзін яе кароткі апавед «Гранд батман», але і яго хапіла мне, каб напісаць такое «станоўчае заключэнне». Напрыканцы гэтага апаведа мяне ўразіў такі кароткі і просценькі абзац, якому я прыдаў найбольшае значэнне: *«Трынаццацігадоваму дзяўчу здавалася, што прыгажосць — гэта ўсё, чаго чакае ад яе свет».* А мы перафразуем — мастацкай красы і сілы. **Ганна Лявоненка** і **Вераніка Ляўчук** пішуць казачныя сюжэты, але пакуль яшчэ сентыментальныя і, можна сказаць, даволі кволыя ў мастацкім сэнсе, асабліва ў Ганны, на сем гадоў маладзейшай за Вераніку, якую выратоўвае метафарычная адстароненасць. Рэдкія мужчыны ў зборніку (**А. Севярын** і **Павел Слізевіч**) пішуць замалеўкі на адцягнута-змысленыя тэмы дзяцінства. У рускамоўнага **Рамана Стэфаненкі** тэкст больш сур'ёзны, але таксама недалёкі ад газетнага жанру (працытую аўтара:*«полёт ради полёта, полёт как искусство — целесообразный полёт без цели»*). Эскізнымі накідамі (апавядальнымі эпізодамі) можна назваць кароткія тэксты рускамоўных дзяўчат **Валерыі Тамковіч** і **Алены Цімашэўскай.** З цікавасцю і недаўменнем я прачытаў у апаведзе «Взрослая жизнь» (апошняй са згаданых) такі заключны пасаж: *«Вот она, взрослая жизнь — работать и думать о деньгах. Вот она, взрослая жизнь — плавать в едких облаках по желанным дорогам и, задыхаясь от проблем, терять счастье, расплёскивая доброту».* Неяк не надта паракаючча і нават па-бээрэсэмаўску прымітыўна, тым больш, што гэта словы ад аўтара. **Вольга Чарнова** таксама *«трохі піша апавяданні»,* аднак, заўважу, што яе апавед «Гэты шалёны» пра рэжысуру (тэатральную і паўсядзённа-псіхалагічную) мае права на жыццё.

Гэта такі «безаглядныя» і абсалютна суб'ектыўныя тэкст пра апавяданні выпускнікоў Школы маладога пісьменніка 2014—2015 гадоў. Далей у гэткім жа стылі агледзім напісанае выпускнікамі 2015—2016 гадоў. Шчыра кажучы, тэксты першых і другіх мала чым адрозныя, маючы на ўвазе іх мастацкую якасць і ступень літаратурнага майстэрства. Зрэшты, пры карпатлівай працы гэта нажыўное. І ўсё-ткі параіў бы маладым аўтарам чытаць больш літаратурнай крытыкі, прычым сур'ёзнай, не цураючыся і класічнай (М. Гарэцкага, А. Адамовіча, Дзм. Бугаёва, М. Стральцова, А. Станюту, М. Тычыну, А. Сідарэвіча), бо сённяшняя крытыка падобная да надзённай адпрацоўкі (сяброўскай, гуртавой ці грантаўскай), таму больш уважная да постаці самога пісьменніка, чым да яго тэкстаў і творчасці ўвогуле.

Рускамоўны апавед «Красные цветы» **Юлі Арцёмавай** даволі добра выпісаны, і яго можна аднесці да мастацкай прозы. Неблагія стылёвыя практыкаванні ў **Марыі Бадзей,** але не больш за тое. Бадай, лепшае з прачытанага ў зборніку — гэта два апавяданні **Івонкі Вярбы** (Марыны Булатоўскай) з Віцебску «Караблікі ў малацэ» і «Бедная Марыя». Добрая проза, амаль сталая, ёсць сюжэт, вобразы, характары — а ўсё дзякуючы жыццёваму і творчаму вопыту аўтара. Адчуваецца, што спадарыні Марыне ёсць што сказаць чытачу. Будзем чакаць новых публікацый. У **Святланы Галузы** ў апаведзе «Яго забіла няпраўда» праяўляецца пажадная спроба зазірнуць у будучыню. Аднак недахоп неабходнай для такой задумы эрудыцыі не дазваляе аўтару выйсці на глыбокія, ужо не кажучы пра глабальныя, праблемы сучаснай тэхналагічнай дзейнасці чалавека, тым больш данесці чытачу пэўныя, запатрабаваныя цяперашнім альбо будучым жыццём, высновы. Прыцягнула ўвагу псіхалагічная проза **Наталлі Голубевай.** А вось **Аліна Длатоўская** спрабуе сябе ў фэнтэзі. Трэба адзначыць яе добрую мову. Рускамоўная **Аліна Жылінская** закранае тэму дзявочых (падлеткавых) комплексаў. І ў цэлым яе апавед чытэльныя. А вось **Зараслава Камінская** ўжо публікавалася ў часопісе «Дзеяслоў» і нават была намінаваная на прэмію «Залаты апостраф». Яе апавяданне «Гульня слоў», напісанае ў жанры фэнтэзі, арыгінальнае як у стылёвым, так і ў сюжэтным выкананні. Можна сказаць, сталая проза. Ды і тэма даволі сур'ёзная і суровая — праецыраванне падзей 1937 года, калі ноччу з 29 на 30 кастрычніка энкавэдыстамі былі масава расстраляныя беларускія пісьменнікі, на нашы сучасныя рэаліі... Апавед **Канстанціна Касяка** «Чырвоная зорка» напісаны для дзяцей школьнага ўзросту. Сюжэт яго зноў жа вяртае нас да злапомных 30-х гадоў сталінскіх рэпрэсій. Твор выбудаваны і выпісаны на прымальным узроўні, але, як мне падалося, яшчэ далёка не скончаны...

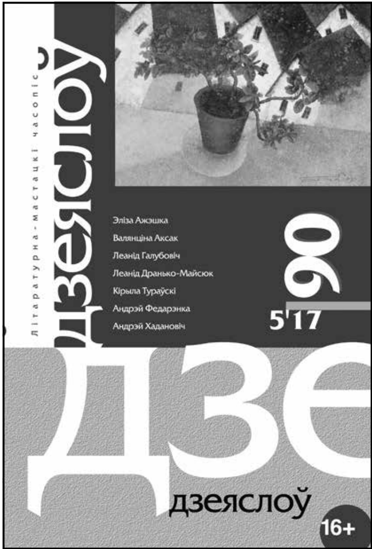
Тры кароткія рускамоўныя апавяданні **Дар'і Кулік** — неблагая заяўка на арыгінальнасць і самабытнасць, як у стылі пісьма, так і ў мысленні, сюжэтных ходах і мастацкай вобразнасці. **Ніна Лістота** прапанавала рамантычна-фантасмагарычную малую прозу. Трэба прызнаць, чытэльную, але пры гэтым усё ж лёгкаважную. Пакуль толькі ў дзённікавы эскіз хапіла натхнення ў **Юліі Сямашка.** Чытэльная псіхалагічная (рускамоўная) проза — пра чалавека і яго ўнутраныя вычуванні — у **Рымы Ушкевіч.** Дабротна выпісаны мужчынскі трыптых «Мальчики» таксама рускамоўнай **Веры Філенка;** у гэтым жа моўным шэрагу без асаблівай напругі чытаюцца дзіцячыя навелы **Аляксандры Хамянок** і, талкова зробленая сюжэтна, з добрай мовай і стылёвай агранкай, кароткая проза **Сяргея Шаматульскага.**

Фантастычна-філасофскі рускамоўны апавед **Дар'і Русецкай** «Семнадцать секунд» мяне захапіў, не зважаючы на дваццацігадовы ўзрост аўтара...

Магчыма, хто чакае ад мяне пэўнага рэзюмэ наконт таго, што калектыўны зборнік маладых аўтараў — гэта своеасаблівая лакмусавая паперка на прысутнасць у нашым літаратурным працэсе новых талентаў... Хіба я сурпаць? Няхай так і будзе.

Леанід Галубовіч

«Замнога зямнога»

Нядаўна споўнілася і даволі гучна адзначалася пятнаццацігоддзе выдання часопіса «Дзеяслоў», што якраз супала з выхадам яго юбілейнага 90-га нумара.

Ён атрымаўся глыбокім і разнастайным, як у мастацкім, так і ў жанравым ды ідэйным плане. Не адступаючы ад класічна-традыцыйнай лініі, рэдакцыя не пакідае ўбаку маладых, нават пачынаючых адораных аўтараў і тых творцаў, якія займаюцца пошукамі і выпрабаваннем новых накірункаў у сваіх літаратурных памкненнях.

Адразу прыпынюся на завяршальнай частцы публікацыі рамана **Людмілы Рублеўскай** «Пантофля Мнемазіны», што перацякла з папярэдняга нумара і з'яўляецца як бы цэнтрычнай сярод іншых тэкстаў часопіса. Я ўжо акцэнтаваў увагу аўтара на тым, што гэты твор перанасычаны другаснай фактурай, што прыводзіць да нечаканай зацененасці некаторых калізій і заблытанасці сюжэтных ліній рамана. Хоць прызнаюся, што, не зважаючы на гэта, тэкст трымае чытача ў пастаяннай інтрыгоўнай насцярожанасці і загадкавай цікаўнасці далейшых наступстваў. Фантазіі аўтара і архіўныя ды гістарычныя звесткі часам ідуць як паралельныя прамыя ў помным вершы А. Вярцінскага, сыходзячыся ўжо тады, калі не чакаеш гэтага. Вядома, у тым і палягае талент, каб падвесці магчымае да замысленай ідэйнай высновы. Амаль усе героі Л. Рублеўскай, ад доктара Корвуса да яго блізкіх паплечнікаў і нашчадкаў, маюць як бы сваіх двайнікоў, як лабараторных так і натуральна падстаўных — і гэта таксама спараджае падвойныя (падтэкставыя) алюзіі. У лепразорыі (як у правобразе таталітарнай краіны), аказваецца, можа захоўвацца жывое і чыстае семя для будучага нацыянальнага пераўтварэння. Служэнне і сексоцтва — заплеценыя ў адну канву, слугуюць не надта каб бурнай, але віраватай раманнай плыні. Тут і інтэрнэт-адступленні з пабочнымі тлумачэннямі твора, і нават спасылкі на бальшавіцкую газету Узбекістана «Правда Востока», і пераказ легенды фалькларыста П. Шэйна з наступнай высновай аўтара: *«Легенду абавязкова трэба выкарыстаць. Магчыма, перанёсшы ў наш час. Вох, і намучаецца ў мяне Корвус... Я працэрла вочы, натомленыя манітарам. І зноў у адной кампаніі — здрайца, кат і ахвяра... Мае звесткі пра Люцыяна Станіслававіча Корвуса былі адрывістымі, як у студэнта, што на лекцыях гуляў у танчыкі. Зрабіць доктара прататыпам галоўнага героя мяне змусіў кароткі ўспамін беларускага паэта, які ў турме-«амерыканцы» ў 1952-м годзе апынуўся ў адной камеры з біёлагам Люцыянам Корвусам па мянушцы Канкістадор. Таго арыштавалі па справе ўрачоў-забойцаў... Прысуд — дзесяць гадоў лагероў. Ці выжыў — невядома»...*

Агулам, чытач, калі ты самнамбулай трапіш у павуціну раманнага сюжэту, то можаш апынуцца бязвіннай ахвярай аўтарскага доследу з мэтай прэпарацыі ўласнай самасвядомасці на наяўнасць беларускай годнасці і пасылаў да маральна-духоўнага ачышчэння. На мой погляд, менавіта ў гэтым і палягае асноўная вартасць і адносная літаратурная ўдача рамана «Пантофля Мнемазіны» Л. Рублеўскай.

Яшчэ адной даце — 500-годдзю беларускага кнігадруку — прысвечаная публікацыя казання **Кірылы Тураўскага** «Абралі жыццё самапершае» ў адмысловым перастварэнні **Алеся Разанава.** Можна сказаць, што аўтар нашага гістарычнага мінулага і яго сучасны суаўтар перасякліся і, «завочна» перамовіўшыся, паразумеліся. Чытаецца анталагічны твор на глыбокім унутраным роздыху. Я памятаю, што А. Разанаў рабіў перастварэнні з К. Тураўскага яшчэ ў 1994 годзе, публікуючы ў часопісе «Крыніца» казанне «Слова ў нядзелю святога Фамы». Нам усім варта прыслухацца да гэтых мудрых духоўнікаў беларускага слова:

Здзівы
наблізяцца да цябе
й судакранецца
з табою глыбачыня, калі
розумам і душою
увойдзеш у тое,
што кажацца.

На першы погляд, нязмушаная, лёгка чытэльная міні-прытча (нечым блізкая да стылю В. Быкава апошніх гадоў) **Уладзіміра Някляева.** Называецца «Што да чаго?..». Рэзюмэ: пакуль мы бясконца думаем-гадаем — што ж яно насамрэч такое, наша чалавечае жыццё? — яно раптам, у адно імгненне страчваецца, прычым не нашае, але з нашай віны і пэўным чынам з-за нашага гэтага думання... Глыбокая і ўражлівая рэч, якая патрабуе чытацкай развагі.

Не адступаючы ад класічна-традыцыйнай лініі, рэдакцыя не пакідае ўбаку маладых, нават пачынаючых адораных аўтараў і тых творцаў, якія займаюцца пошукамі і выпрабаваннем новых накірункаў у сваіх літаратурных памкненнях

У звычных ужо вершах **Андрэя Хадановіча** ўсё, як заўсёды, аптымістычна-сцёбна-іранічна, з літаратурнымі адсыламі, рэфрэнамі, падтэкстамі і тонкімі намёкамі... Паэзія, можна сказаць, жывая і жвавая, чытаць яе не сумна, ды і сам аўтар, па ўсім, не самотны, бо не адну, а ўжо вельмі шмат кніг мае... Уласна я люблю чытаць яго дзеля падвышэння жыццёвага тонуса, а яшчэ, каб не «ачарсцвець душою» на адной толькі «любові да старонкі роднае»...

Адзін з двух тэкстаў у гэтым нумары, які я прачытаў даслоўна, роздумна і ўдзячна, і нават з пэўнай доляй зайздрасці, бо і сам мог (і павінен быў, а мо яшчэ і не позна?), няхай сабе не так таленавіта, як **Сяргей Рублеўскі,** апісаць сваіх светла-чалавечных аднавяскоўцаў, якіх ужо няма на гэтым свеце. Мужчыны вёскі са сваімі адметнымі характарамі паўстаюць перад чытачом, як жывыя. Выдатную літаратурную памятку пра людзей роднай вёскі пакінуў беларускаму свету аўтар. Нездарма ж і назваў гэты збор аповедаў «І ўзыду нанова ярынюю...»

«І ўсё мне здаецца, што аднавяскоўцы, як старажытныя воі, апранулі белыя кашулі перад апошнім боем. «Няўжо апошнім, няўжо больш не будзе?» — пытаюцца яны ў мяне. «Не ведаю... — адказваю я. — Мне здаецца...» Сваёй маруднай, як сялянскі час, хадою яны ідуць, ідуць, ідуць няспынна за плугамі, дзесяцігоддзе за дзесяцігоддзем праз неўзаранае поле... І праз усё маё жыццё.»

Верлібры **Валянціны Аксак** вольныя ад уціску яе ўнутранага свету, але знясіленыя і не свабодныя ад свету знешняга і крэўнага... Яе вершы *цепляцца,* выжываюць менавіта на гэтым памежжы — аўтарскага Я і грамадзянскага Яна (альбо Майго і Нашага). Чыста жаночая паэзія з глыбокімі народнымі каранямі і даткліва-пачуццёвым душэўным інтэлектам.

пакідаю любоў
 у радках на паперы,
покуль ранішні госць
не бунтуе
паўночную млосць.

«Вандроўка» — выдатнае апавяданне **Андрэя Федарэнкі.** Пра што ў аповедзе? Чалавек су-часнік і чала-вечнік... Свет жывых і свет мёртвых... Людзі (*тут*ашнія і *там*ашнія) на магілках у Берліне і на кладах у глухой палескай вёсцы на Мазыршчыне... Супрацьпастаўленне — кантраст. Пры тым, што стыль пісьма — спакойна-класічны, а літаратурнае майстэрства — адпрыродна-набытае. Паміж імі няма разладу. Разлад ёсць паміж людзьмі, а найперш, ён у самім чалавеку... Здавалася б, абсалютна спрошчаная метафізіка. А якія складанасці ў пошуку ісціны, дакладней сказаць, у вызначэнні самога сябе — тут, дзеля таго, каб някепска тут мог, хоць каму, адгукнуцца ***адтуль...***

«Ніколі не перастану здзіўляцца такім, здавалася б, простым, а на самай справе дзівосным рэчам: у чужым горадзе, на чужой мове нешта папрасіць, разлічыцца чужымі грашыма, і табе, як ні ў чым не бывала, з падзякай, з ветлівай усмешкай імгненна падаюць менавіта тое, што ты і хацеў, — акурат як некалі ў нашым вясковым магазіне падавалі мне «Яблычнэ міцнэ».»

У часопісе друкуюцца восем неадназначных вершаў-прысвячэнняў **Леаніда Галубовіча.**

Завяршаецца публікацыя «Парыжскіх казак» **Адама Глобуса,** у якіх выбітны аўтар выводзіць сваіх герояў з шараговай будзённасці да фантастычнай і парадаксальнай незвычайнасці.

Анатоль Брусевіч прапануе чытачам нізку новых вершаў пад агульнай назвай «Новы паэт». Эмацыйна высокая танальнасць вершаў А. Брусевіча мае небяспечную магчымасць абрынуцца ў безнадзейна-песімістычную прорву адчаю... хоць, зазначым, сутнасць жыцця і смерці для самога паэта застаюцца цвяроза-ўсвядомленымі і непагрэшна-нязменнымі. Асобныя вершы напісаны на высокім паэтычным майстэрстве.

Дзе ты, светлы, наіўны хлопчык,
Той, што верыў: зменіцца свет?!
У люстэрку іншыя вочы,
А ад веры прастыў і след.
Бедны хлопчык, ты спіш, спавіты
сном атрутным, часу смугой.
Пасля вашай са светам бітвы
Свет застаўся самім сабой.

Паэтычны дэбют **Ганны Шакель** з Маладзечна, студэнткі Лінгвістычнага ўніверсітэта сталіцы, даволі самавіты і адметны. Творчы патэнцыял і паэтычная перспектыва ў яе несумненна ёсць. Галоўнае, не паўтарыць мажлівы лёс аднаго з герояў яе верша:

марыў быць
мегапісьменнікам.
стаў
мікраблогерам.
памёр
наначалавекам.

Нядаўна адзначыў 60-гадовы юбілей вядомы паэт **Леанід Дранько-Майсюк.** Віншуючы творцу, часопіс прапануе чытачам яго драматычную паэму «Полацкі вір» (напісаную паводле п'есы Аляксея Дударава «Палачанка»). Расповед вядзецца пра князёў наўгародскага Уладзіміра і полацкага Рагвалода ды яго дачку Рагнеду... Паэма чытэльная, не зважаючы на аб'ём, і, як мне падаецца, сцэнічная.

Друкуецца навела «Яны» польскай пісьменніцы **Элізы Ажэшка,** якая нарадзілася і памерла на Гарадзеншчыне, у перакладзе **Анатоля Бутэвіча.** У творы распавядаецца пра жыццё і грамадзянскія паводзіны шляхты і просталюдзінаў у час паўстання пад кіраўніцтвам Кастуся Каліноўскага (1863).

Друкуюцца вельмі цёплыя, шчырыя і чалавечныя ўспаміны да 70-годдзя **Міхася Шавыркіна** (1947-2016) — філолага, рэдактара, літаратара і грамадскага дзеяча, згадкі пра якога напісалі А. Бельскі, А. Гібок-Гібкоўскі, В. Жыбуль, М. Скобла, А. Ігнацюк, В. Міцкевіч і яго дачка М. Шавыркіна.

Вельмі эмацыйны, але і праніклівa-шчыры артыкул **Януся Мальца** «Кароль смеху, або Сказ Гілевіча нашчадкам» — пра адкрыццё ананімнага аўтара «Сказа пра Лысую гару». Усё доказна, фактурна, хоць месцамі і занадта пафасна. Да ўсяго неяк няёмка было заўважаць на працягу даволі аб'ёмнага тэксту аніводнай згадкі пра Міколу Аўрамчыка, як аднаго з падручных суаўтараў сказа (некалькі строф-радкоў, перадача інфармацыі пра жыццё на лецішчы Гілевічу, перадрук, раўспаўсюд — па тым-та часе!). Мне здаецца, не ўпамінаць імя Міколы Якаўлевіча, разважаючы пра гэты твор, як найменшае, не этычна. І, шчыра кажучы, як на мае глузды, то няхай бы гэты сказ і дагэтуль прывабліваў нас сваёй аўтарскай ананімнасцю, якую б мы разгадвалі і разам з тым не давалі б згаснуць гэтаму гумарыстычнаму і выкрывальнаму твору савецкай эпохі... Дарэчы, у мяне захоўваецца падараваны М. Аўрамчыкам «Сказ пра Лысую гару» ў самаробным пераплёце з такім надпісам: *«Дарагому Леаніду Галубовічу — з гарачай прыхільнасцю да яго паэзіі і з удзячнасцю за тое, што ён утравіў мяне калісьці ў заманлівую афёру. (Подпіс) 23.Х.2002, Адзін з аўтараў.»*

Друкуецца ў 90-ым «Дзеяслове» літаратурная спадчына **Алеся Наўроцкага** пад назвай «Слова пра слова». Тэксты падрыхтаваў і зрабіў да іх адмысловыя каментары паэт і літаратуразнаўца В. Жыбуль. **Анатоль Трафімчык** прапануе новае прачытанне «Мастацкага свету першай кнігі Якуба Коласа «Песні жальбы». Вядомы выдавец і паэт **Кастусь Цвірка** працягвае публікацыю новых раздзелаў сваёй будучай кніжкі «Човен майго часу» (пра жыццё, лёс і творчасць калег і таварышаў па літаратурным цэху). Гэтым разам вы можаце пазнаёміцца з яго эсэ пра Уладзіміра Караткевіча і Сцяпана Гаўрусёва. Крытык і літаратуразнаўца **Наталля Якавенка** разважае пра творчасць беларускіх паэтак у міжваенны час — анталогію «Бліскавіцы». Рубрыка **«Дзеяпіс»** з кароткімі анатацыямі новых кніг завяршае важкі змест чарговага нумара часопіса.

ЛеГал

Прэмія Медычы

Італьянскі пісьменнік Паола Каньеці стаў пераможцам прэстыжнай літаратурнай Прэміі Медычы («Prix Médicis–2017») за раман «Le Otto Montagne» («Восем гор»).

Летам за гэты раманам ён таксама атрымаў літаратурную прэмію «Strega».

Аўтар так распавядае пра свой твор: «Можна сказаць, што я пачаў пісаць гэтую гісторыю, калі быў дзіцем, таму што гэтая гісторыя належыць мне настолькі, наколькі я належу ўласным успамінам. Калі мяне пытаюць, пра што гэтая кніга, я заўсёды адказваю: пра двух сяброў і гора. Так, яна менавіта пра гэта».

Правы на раман Паола Каньеці былі набытыя выдавецтвамі ў 33 краінах, а ў Італіі прадалі больш за 100 тысяч асобнікаў кнігі. У Расіі выход рамана «Восем гор» чакаецца ў выдавецтве «Corpus» у наступным годзе. Хацелася б, безумоўна, пачытаць яго і па-беларуску...

Лаўрэатамі Прэміі Медычы ў розны час станавіліся вядомыя пісьменнікі Мілан Кундэра, Умберта Эка, Пол Остэр, Архан Памук і Людміла Уліцкая.

Нейштадтская літаратурная прэмія

Лаўрэатам Нейштадтскай міжнароднай літаратурнай прэміі, як першым паведаміў «The Norman Transcript», стала амерыканская пісьменніца гаіцянскага паходжання Эдвідж Данціка.

На прыёме ў Мастацкім музеі Фрэда Джонса-малодшага Універсітэта Аклахомы Кэці Нейштадт, чыя сям'я ў партнёрстве з выданнем «World Literature Today» пачала прысуджаць прэмію ў 1970-х гадах, абвесцілі пераможцу прэміі 2018 года і ўручылі прыз — 50 тысяч даляраў ЗША.

Гаіцянская пісьменніца Эдвідж Данціка, якая дэбютавала з аўтабіяграфічным раманам «Подых, зрок, памяць» у 1994 годзе (ён атрымаў у тым жа годзе прэмію за раман карыбскага пісьменніка, а ў 1996 годзе Прэмію ГРАНТА), найбольш вядомая сваім раманам 2004 года «The Dewmaker».

Нейштадтскай прэміяй яе ўганаравала журы з 8-мі пісьменнікаў, у склад якога сёлета ўвайшлі аўтар з Расіі Аліса Ганіева, амерыканскі аўтар Майкл Джэксан, баснійска-шведскі пісьменнік Аднан Махмутавіч, пісьменнік, паэт і сацыялінгвіст Дзіпіка Мукерджы, пісьменніца Ачы Обежас, самалійскі пісьменнік Ладан Асман, паэт і прафесар Саша Пімэнтал, брытанскі пісьменнік Зія Хайдэр Рахман ды эфіёпскі паэт Махта Шыфераў.

Прысуджэнне прэміі адбылося ў межах правядзення Нейштадтскага штогадовага літаратурнага фестываля, які праходзіў з 8 па 10 лістапада. Асноўная ўвага — чытанне твораў і падпісанне аўтарам кніг — на фестывалі сёлета надавалася паэту Мэрылін Нэльсан, лаўрэату Прэміі Нейштадт 2017 года за ўклад у развіццё дзіцячай літаратуры.

Узнагароды Нейштадта прысуджаюцца раз у два гады. На вышэй згаданым фестывалі ў наступным годзе аўтарам-хэдлайнерам будзе Эдвідж Данціка.

Члены журы прэміі Аляксей Рыбнікаў, Зоя Багуслаўская, Алена Пастэрнак

Прэмія «Парабала»

У Маскве ў Цэнтральным Доме літаратараў адбылася чарговая, ужо чацвёртая па ліку, цырымонія ўручэння Прэміі «Парабала» ад незалежнага Фонда імя Андрэя Вазнясенскага.

На гэты раз Асноўную прэмію атрымалі паэты Марыя Ватуціна і Уладзімір Казлоў, а таксама кінарэжысёр Барыс Хлебнікаў. Маладзевай прэміяй былі адзначаны піяніст Філіп Капачэўскі і акцёр Іван Янкоўскі (унук Алега Янкоўскага).

Марыю Ватуціну прадставіў залe член журы паэт Юры Кубланоўскі. Ён сказаў: «Калі я ў 90-х гадах вярнуўся з эміграцыі ў Расію і сустрэўся з Ігарам Волгіным, з літаратурнай студыі якога з'явілася цэлая плеяда паэтаў (Аляксей Цвяткоў, Сяргей Гандлеўскі, Бахыт Кенжэеў), я спытаў у яго, хто, які новы паэт цяпер здаецца яму цікавым. І ён назваў Марыю Ватуціну. У яе тады выйшла першая кніга вершаў, дзе былі такія пранізлівыя радкі: «И печи варварские топятся, / Где наши книги будут жечь». З таго часу я сачу за Марыяй Ватуцінай. Яна, як і Андрэй Вазнясенскі, жвава адгукаецца на падзеі жыцця, піша пра тое, што хвалюе яе і ўсіх нас: «На Руси любой поэт — спаситель. / Через них и будем прощены».

Уладзіміра Казлова прадставіла член журы, дырэктар Дома-музея Барыса Пастэрнака ў Перадзелкіне Алена Пастэрнак. Яна сказала, што ў Казлова ў кожным тэксце ёсць мастацкія «знаходкі» і яркія «дэталі», свой «гукавы лад мовы, свая ўласная мелодыка, інтанацыя».

З іншымі лаўрэатамі знаёмілі члены журы акторка Ала Дзямідава, кампазітар Аляксей Рыбнікаў, старшыня Фонда, удава і муза Андрэя Вазнясенскага пісьменніца Зоя Багуслаўская. На цырымоніі прысутнічалі паэты Ігар Шкляржэўскі, Сяргей Аліханаў, Яўген Бунімовіч, Сяргей Зянкевіч, а таксама ранейшыя лаўрэаты «Парабалы» Кацярына Мячэціна і Іраклій Квірыкадзэ.

Старшыня апякунчай рады Фонда імя Андрэя Вазнясенскага Леанід Багуслаўскі распавёў аб яго рабоце і аб планах на наступны год: «У гэтым годзе на Вялікай Ардынцы быў створаны Культурны цэнтр імя Андрэя Вазнясенскага, а ў наступным годзе, да 85-годдзя з дня нараджэння паэта, адбудзецца афіцыйнае адкрыццё гэтага цэнтра. Там будуць праходзіць літаратурныя вечарыны і важныя культурныя мерапрыемствы».

Мемарыяльная шыльда Андрэю Беламу

Урачыстая цырымонія адкрыцця мемарыяльнай шыльды Андрэю Беламу на доме № 36 па вуліцы Свярдлова ў горадзе Лебядзянь Ліпецкай вобласці, дзе ў 1932 годзе жыў вядомы рускі паэт і празаік, адбылася 17 лістапада.

У гэты ж дзень у мясцовым краязнаўчым музеі прайшла сустрэча з удзелам прадстаўнікоў улады і грамадскасці, прысвечаная гэтай падзеі.

«Адкрыццё мемарыяльнай шыльды запланавана ў рамках праекта «Андрэй Белы і Лебядзянь», які закліканы дапамагчы захаванню і аднаўленню дома, які мае гістарычнае і культурнае значэнне, а таксама ўшанаваць памяць знаходжання ў горадзе вядомага пісьменніка і прыцягнуць увагу грамадскасці да гісторыі краю», — гаворыцца ў паведамленні прэс-службы мясцовай адміністрацыі.

Праект «Андрэй Белы і Лебядзянь» рэалізуе муніцыпальны фонд культуры, які атрымаў падтрымку Фонда прэзідэнцкіх грантаў у намінацыі «Захаванне гістарычнай памяці». На сродкі гранта арганізатары праекта правядуць цыкл сустрэч-лекцый з моладдзю, канферэнцыю з удзелам прадстаўнікоў ВНУ і музеяў. Акрамя таго, адбудзецца адкрыццё тэматычнай выставы. Праект праводзіцца сумесна з Лебядзянскім краязнаўчым музеем, філіялам дзяржаўнага музея А. С. Пушкіна «Мемарыяльная кватэра Андрэя Белага» ў Маскве і дзяржаўнай дырэкцыяй па ахове культурнай спадчыны Ліпецкай вобласці.

«Літаратура, народная творчасць, архітэктура, звычаі — важная частка мінулага і сучаснасці любога народа. Займаючыся захаваннем культурнай спадчыны, мы вучымся глыбей разумець гісторыю Ліпецкай вобласці, біяграфіі выбітных людзей, якія жылі на яе тэрыторыі», — адзначыў кіраўнік рэгіёну Алег Каралёў.

Новы фармат электронных кніг

Буйнейшы ў Расіі прадавец электронных кніг «Литрес» мае намер прапанаваць на рынак новы кніжны фармат — fb3.

У кампаніі тлумачаць гэта тым, што fb3 не толькі забяспечыць «новыя патрэбы рынку ў якасных электронных кнігах», але і дазволіць выдаваць кнігі са складанай вёрсткай, вялікай колькасцю табліц і ілюстрацый. У 2017 годзе ў новую тэхналогію плануюць інвеставаць каля мільёна даляраў.

У мінулым годзе распрацоўшчык fb2 і тэхнічны дырэктар «Литреса» Дзмітрый Грыбаў у адным з інтэр'ю патлумачыў неабходнасць з'яўлення на рынку новага фармату магчымасцю максімальна ахапіць спажыўцоў электронных кніг. На яго думку, фармат fb2, хоць і застаецца самым папулярным у Расіі, тэхналагічна састарэлы.

Даччыная кампанія «Литреса», якая займаецца распрацоўкай фармату, зоймецца стварэннем інфраструктуры, якая дазваляе выдаўцам «убудоўваць» выпуск электроннай версіі ў працэс вытворчасці друкаванай кнігі, захоўваючы пры гэтым першапачатковую вёрстку незалежна ад прылады. Такім чынам, распрацоўшчыкі плануюць скараціць тэрміны з'яўлення электронных версій кніг у продажы.

Літаратурная Беларусь
Кіраўнік праекта «ЛІТАРАТУРНАЯ БЕЛАРУСЬ» Алесь ПАШКЕВІЧ. Рэдактар Барыс САЧАНКА.
Тэлефон для даведак: (8-017) 200-80-91. Адрас электроннай пошты: sbp@tut.by